

בס"ד

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב

על ספר בראשית לפרקים י"ח-נ'
מאת הרב אברהם שושן
החוברת מיועדת לתלמידי כיתה ב'

כל הזכויות שמורות למחבר על פי חוקי התורה
ולהבדיל על פי החוק הבינלאומי.
למחבר "ספרי שושן"
04-6722280 / 050-4133993
שיווק והפצה: דני ספרים - 08-6812225

המדריך למורה ניתן אך ורק לשימוש לימודי אישי בלבד
עבור המורים המלמדים בחוברות "תורה מבראשית" על ספר בראשית.
אסור להעתיק אסור שימוש מסחרי מכל סוג שהוא במדריך זה.
אין להפריד חלקים מהמדריך וחובה להשאירו בתבניתו השלמה.
כל שינוי ובקשה יעשו בתיאום וברשות מפורשת בכתב מהמו"ל.

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב'
על ספר בראשית פרקים י"ח - נ'

חברות מאושרות על-ידי משרד החינוך
 (מופיעים בקובץ הספרים המאושרים)
מאת הרב אברהם שושן

חברות על תורה

הצצה לבפנים

"תורה מבראשית"

על ספר בראשית, חלק א' - לכתה א' פרשות: בראשית, נח, לך לך. ע"פ התוכנית החדשה של משרד החינוך, החוברת מרהיבה **בתוכן ובצבע** ומשולבים בה תמונות ציורים, דפי מבוא לתורה ועבודות מגוונות המותאמות לכתה א'.

בראשית

חברות על נביאים

"תורה מבראשית"

על ספר בראשית, חלק ב' - לכתה ב' פרשות: וירא-יוחי. החוברת נכתבה מתוך נסיון רב, ובה לימוד ממוקד המשלב סגנונות לימוד יחודיים להצלחת התלמיד.

"תורת חיים"

על ספר שמות, חלק א' - לכתה ג' פרשות: שמות-יתרו. לימוד חוויתי ממוקד המשלב סגנונות לימוד חדשים. חוברת המשולבת בציורים ותמונות להמחשה, מותאם לכיתה ג'. בהמלצת מורים רבים.

שמות

"תורת חיים"

על ספר שמות, חלק ב' - לכתה ג' פרשות: משפטים-פקודי. כל נושאי המשכן וכליו ובגדי הכהונה מובאים בחוברת בתמונות צבעוניות ובתלת מימד חוברת מרהיבה בתוכן ובצורה המבטיחה חוויה לימודית והפנמה חינוכית.

(חוברות שלא כותבים בהן) חוברות אלו זוכות להערכה רבה ממנהלים מורים הורים ותלמידים.

גם אתם יכולים להצטרף למאות מורים ולאפי תלמידים מרוצים.

המחבר: הרב אברהם שושן
050-4133993

הפצה: דני ספרים
08-6812225 **ניתן לקבל דוגמא**

קיימות גם חוברות העשרה שכותבים בהם על הספרים:

שופטים, שמואל א' ושמואל ב'.

בקרוב חוברות עבודה על חומש ויקרא וחומש במדבר

(שנת תשע"ז - לעדכונים - 0504133993)

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב'
על ספר בראשית פרקים י"ח - נ'

תוכנית הלימודים על ספר בראשית

שיעורים	פרקים	הנושא	
2	י"ח	הכנסת האורחים של אברהם ובשורת המלאכים	אברהם ושרה (18)
5	י"ח-י"ט	תפילת אברהם על אנשי סדום והפיכת סדום	
2	כ'	הצלת שרה בבית אבימלך	
2	כ"א	לידת יצחק וגירוש ישמעאל	
1	כ"א	ברית אברהם ואבימלך	
2	כ"ב	עקדת יצחק	
2	כ"ג	קבורת שרה וקניין מערת המכפלה	
3	כ"ד	שליחות עבד אברהם להביא את רבקה ליצחק לאשה	יצחק ורבקה (16)
4	כ"ה	מות אברהם וקבורתו. לידת יעקב ועשו ומכירת הבכורה	
1	כ"ו	אבימלך לוקח את רבקה	
2	כ"ז	יצחק חופר בארות בארץ גרר	
3	כ"ז	יעקב לוקח את ברכת יצחק מעשו	
2	כ"ח	חלום יעקב והנדר	יעקב אבינו (20)
5	כ"ט-ל'	יעקב בורח לחרן; הנישואים ללאה לרחל ולשפחות; לידת 11 ילדים	
2	ל'	שש השנים הנוספות בבית לבן; יעקב מתעשר מרעיית הצאן	
3	ל"א	יעקב בורח מלבן; המפגש בהר הגלעד	
3	ל"ב-ל"ג	מעבר היבוק והמפגש עם עשו	
2	ל"ד	מעשה דינה	
2	ל"ה	תשלום הנדר בבית-אל; מות רחל ולידת בנימין	

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב'
על ספר בראשית פרקים י"ח - נ'

3	ל"ז	חלומות יוסף ומכירת יוסף	יוסף ואחיו (35)
2	ל"ח	מעשה יהודה ותמר	
5	ל"ט-מ'	יוסף עבד במצרים, בבית פוטיפר ובבית האסורים	
3	מ"א	יוסף פותר את חלומות פרעה ומתמנה למשנה למלך	
4	מ"ב	ירידת האחים למצרים; הם מואשמים בריגול, ושמעון נאסר	
5	מ"ג-מ"ד	ירידת האחים השנייה למצרים, מעשה הגביע ודברי יהודה	
4	מ"ה-מ"ו	יוסף מתגלה לאחיו; יעקב יורד למצרים ומתיישב בארץ גושן	
2	מ"ז	יוסף מכלכל את מצרים בשנות הרעב	
5	מ"ח-מ"ט	צוואת יעקב; ברכות יעקב ליוסף ולשבטים, מות יעקב	
3	נ'	קבורת יעקב; דברי האחים ליוסף לאחר מות אביהם; מות יוסף	

סה"כ: 85 ± 10 שיעורי חזרה וסיכום = 95 שיעורים

השימוש בחוברת

1. החוברת תורה מבראשית על ספר בראשית, ייחודה בסגנון כתיבתה עבור כיתות היסוד ומותאמת לרמתם. ניסיוננו הקודם בהוצאת חוברות על ספר בראשית (תורת אמת) תרם רבות להוצאת חוברת זו. מטרתנו להוציא חוברת שבה: יסודות ודרכים ללימוד, לחזרה ולשינון בדרך מקובלת ורצויה למורים ולתלמידים, ואנו מתפללים לה' שלא תצא תקלה מתחת ידינו והתלמידים ייהנו מהלימוד בחוברת.
2. למרות האמור אנו מאמינים כי החוברת המוצלחת ביותר אינה יכולה להיות תחליף למורה בכיתה. היכולת של המורה להביע את עצמו במהותו ובקולו מול התלמיד, יש בה עוצמה שאינה ניתנת להעברה בשום כלי אחר. בלימוד תורה יש לעוצמה זו משנה תוקף ויש להשתמש בה בדיעה שכך היא.
3. חוברת העבודה לתלמיד תורה מבראשית נועדה להיות כלי עזר לצורך חזרה, סיכום ושינון של מה שלמד התלמיד בכיתה וכדי לקרב אליו את החומר הלימודי, החינוכי והערכי על-די חשיבה, כתיבה וראייה בתחום השכל והרגש.

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב' על ספר בראשית פרקים י"ח-נ'

4. החוברת תורה מבראשית חלק ב' מיועדת לכיתה ב'.
5. אנו ממליצים לפתור את העבודות שבחוברת עם התלמידים בכיתה וכך להקנות להם את ההרגלים ללימוד בחוברת.
6. דוגמאות למשימות בחוברת: השלמת משפטים מתוך מאגר מילים נתון, הקפת התשובה הנכונה, מתיחת קו מהשאלה לתשובה, כתבו נכון לא נכון, סדרו בסדר הנכון, מי אמר למי, על מה נאמר, משמעות הכתוב, שאלות סגורות ופתוחות, שאלות הבנה, חזרה, חשיבה, רגש ועוד...

גישתנו הלימודית וייחודה של החוברת

1. הבנת הפשט היא המפתח ללימוד נכון, מובנה ואמיתי.
2. הבנה זו מתקיימת בהבנת המילים, הפסוק, הרצף, ומכאן להבנת הנושא בכללותו.
3. כל מה שנכתב בתורה הוא על מנת שנלמד אותו וממנו, גם סיפורי התורה הם בגדר לימוד מעשי הלכתי ודרך חיים מוסרית.
4. העבודות שבחוברת מחולקות למגוון נושאים, כגון: רמת הבנה בסיסית, חשיבה, השוואה, לימוד מסקנה להבנת הפשט ולפי העניין, החיבור לחיי היומיום ועוד.
5. לימוד רש"י או מאמרי חז"ל שבחוברת ייתכנו במקרים הבאים: 1- רש"י להבנת הפשט. 2- רש"י ידוע. במד"ל אנו מציינים את ד"ה ברש"י על מנת למקד את הלימוד.
6. כדי לשמור על רצף תפיסתי והבנתי החלוקה בחוברת היא לפי פרשיות ופרקים.
7. במד"ל זה הבאנו לעיתים גם את פירוש הפסוקים אף-על-פי שלא נתנו עליהם עבודה בחוברת-על מנת לאפשר למורים גישה לחומרים נוספים להעשרת השיעור הפרונטלי. בזאת תרומתנו הצנועה מעבר לחוברת העבודה.

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב' על ספר בראשית פרקים י"ח - נ'

הקדמה לפרשת וירא

כתוב במשנה במסכת אבות, פרק ה' משנה ג': "עֲשֶׂה נְסִיוֹנוֹת נְתִנְסָה אַבְרָהָם אֲבִינוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם וְעַמְד בְּכֻלָּם, לְהוֹדִיעַ כְּמָה חֶבְתּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אֲבִינוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם".

בחוברת בחרנו למקד את הלימוד ולמספר את הנסיונות 1-10. כך הופך הסיפור המקראי ללימוד ומקבל מימד עמוק יותר. בכל ניסיון ניתן לדון: מה היה הניסיון? והאם אברהם אבינו עמד בו?

שאלה: מדוע כתבה התורה את כל הנסיונות של אברהם אבינו? תשובה שכתב המאירי על המשנה באבות: **כדי שילמדו ממנו הדורות כמה ראוי האדם, וכמה הוא מחייב לעשות או לסבל או לטרח לכבוד יוצרו.**

אברהם הוא שורש האומה היהודית, והיה צריך לעבור נסיונות, שמהם תוכח אהבתו לה' יתברך. בכך קשר את עצמו ואת דורותיו לבורא עולם, והבורא החזיר לו ללא מידה וגבולות. גם אנו בימינו עוברים נסיונות, ואברהם אבינו הוא דוגמה לכך שצריך וניתן להתגבר ולעבור אותם בזכות האמונה בה' ובביטול הרצון האישי לרצונו. יש המונים את הניסיון הראשון של אברהם באור כשדים, כמו שלמדנו בסוף פרשת נח. בחוברת זו נקטנו על-פי שיטת הרמב"ם, והרי סיכום הנסיונות לפניכם:

עֲשֶׂה נְסִיוֹנוֹת נְתִנְסָה אַבְרָהָם אֲבִינוּ		
1	ויאמר ה' אל אברם: לך-לך מארצך ומולדתך...	6 בימי הזקנה נצטוו אברהם על ברית המילה.
2	אברהם הגיע לארץ כנען, ובארץ היה רעב.	7 מלך גרר לקח את שרה וכעס על אברהם.
3	פרעה לקח את שרה אשת אברהם.	8 אברהם נצטוו לגרש את הגר ואת בנה, שנולד לה ממנו.
4	אברהם נלחם בארבעת המלכים.	9 אברהם הרחיק את ישמעאל בנו.
5	שרה לא ילדה בנים, ולכן אברהם לקח את הגר לאשה.	10 אברהם עקד את יצחק בנו.
1-6 בפרשת לך לך / 7-10 בפרשת וירא		

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב'
על ספר בראשית פרקים י"ח - נ'

פרשת וירא

מספר השיעורים	הפרק	הנושא
2	י"ח	הכנסת האורחים של אברהם. ובשורת המלאכים (א'-ט"ז)

אחרי שאברהם אבינו מל את עצמו ואת אנשי ביתו הזכרים, "בא ה' לבקרו" ביום השלישי מיום הברית כדי לקיים מצוות ביקור חולים (היום השלישי הוא יום מסוכן אחרי הברית). באותו יום היה חם מאוד ואברהם חיפש אורחים.

אזרע: הרחבה לפי רצון האורח בכפוף להוראות אשר החינוך

רצה ה' שלא יטריחו אורחים את אברהם אבינו החולה. מה עשה? הוציא חמה מנרתיקה (רש"י). חום השמש היה כה חזק, עד שנמנעו אנשים מללכת בחוץ, ולכן לא באו אורחים להטרידו. אברהם אבינו היה מהדר מאוד במצוות הכנסת אורחים, וביתו היה פתוח לרווחה לכל עובר ושב. הוא האכילם והשקם ולא דרש שכר על מעשיו, וכאשר ביקשו אורחיו להודות לו, היה אומר להם: "לא לי עליכם להודות, כי אם לה' שברא את כל המאכלים האלו". כך לימד את אורחיו לברך את ברכת המזון ופרסם את שם ה' בעולם. לביתו של אברהם היו ארבעה פתחים (יש ציור בחוברת), פתח מכל צד, כדי שהאורחים לא יצטרכו להקיף כדי למצוא את הפתח.

אורחין או אלאכין?

בתחילת הלימוד אין לנו יודעים כי מדובר במלאכים, כי התורה מכנה אותם בתחילה "אנשים". מהמשך הלימוד בתורה לנו מגלים כי מדובר באורחים לא רגילים, המבטיחים לשרה ולאברהם כי ייוולד להם בן. האורחים יודעים ששרה צחקה בלבה, והולכים לעיר סדום להציל את לוט ולהפוך את העיר. לכן כיוונו בחוברת את הלומדים ללימוד הפשט, ומאידך ללימוד של חז"ל כי מדובר במלאכים.

1. בכיתה ב' אין ללמד פרשנים. 2. גם לימוד מפרשים, אם צריך, יש לעשות בדרך המפרידה בניהם לבין הפשט, אלא אם כן הפשט קשה להבנה ללא הפירוש. לכן בביאור בחוברת כתבנו בדגשה את ההבדל בין הפשט למדרשי חז"ל בשאלה: האם כתוב בפסוק מי היו האנשים? אבל חז"ל גילו לנו שהם היו מלאכים.

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב' על ספר בראשית פרקים י"ח-נ'

בחוברת פירוש התפקידים של כל אחד מהמלאכים על-פי רש"י לפסוק ב', ד"ה "והנה שלשה אנשים": "אחד לבשר את שרה, ואחד להפוך את סדום, ואחד לרפאות את אברהם, שאין מלאך אחד עושה שתי שליחויות.

ראוי להדגיש כי הכנסת האורחים של אברהם, מהותה חסד כלפי הזולת וקירוב ולימוד האמונה בה' לבני העולם.

בחוברת שאלת רשות: איך יתכן שאברהם נתן לאורחים בשר וחלב ביחד?
תשובות: 1. נתן קודם חלב, ואחר כך בשר. 2. חשב שהם ערבים. 3. הזמן הוא קודם מתן תורה, ואפילו אם נאמר שאברהם שמר את כל התורה, היו פטורים האחרים.

שאלה בחוברת: האם אברהם עשה יותר או פחות ממה שאמר לאורחים?
השלמת המסקנה על-פי התשובה: מכאן שצדיקים אומרים מעט ועושים הרבה. התשובה מלמדת מידה טובה לחיי היומיום. מקורה בתלמוד הבבלי, מסכת בבא מציעא דף פ"ז/א: "אמר רבי אלעזר: מכאן שצדיקים אומרים מעט ועושים הרבה, רשעים אומרים הרבה ואפילו מעט אינם עושים".

רשות. מכאן למדו וקבעו במשנה במסכת אבות, פרק א' משנה ט"ו: "שמיא אומר: עשה תורתך קבע. אומר מעט ועשה הרבה". בעז"ה בפרשת חיי שרה נלמד את הצד השני, שבו נאמר על עפרון: "רשעים אומרים הרבה, ואפילו מעט לא עושים".

פסוק ט'. "ויאמרו אליו: איה שרה אשתך? ויאמר: הנה באהל".
לא כתבנו על כך בחוברת, אך ראוי ללמד על חינוך לצניעות על-פי דברי רש"י, ד"ה "ויאמרו אליו": "...יודעים היו מלאכי השרת שרה אמנו היכן הייתה, אלא להודיע שצנועה הייתה כדי לחבבה על בעלה. אברהם ענה: הנה באהל - צנועה היא!"

משימה בחוברת: הדגשת הכתוב שאברהם ושרה היו זקנים כדי להעצים את הנס שנעשה, וכן לימוד: "שנה הפתוב מפני השלום". (רש"י לפסוק י"ג)

התייחסות לצחוקה של שרה לא מלשון מצחיק, אלא מצד פלא, כדברי רש"י וממשמעות הפסוק הבא.

המסקנה בחוברת: "שינה הכתוב מפני השלום" על-פי רש"י לפסוק י"ג, ד"ה "ואני זקנתי"; והלימוד בשפה פשוטה: מכאן שמותר לשנות מפני השלום.

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב' על ספר בראשית פרקים י"ח - נ'

- רשות. כתבנו בחוברת: קַן מְסִבִּירִים חֲזַ"ל אֶת תְּשׁוּבַת שָׁרָה לְאַבְרָהָם אָבִינוּ: (רמב"ן)
1. שָׁרָה צָחָקָה בְּלֵב, וְאַבְרָהָם אָמַר לָהּ כִּי גַם צָחֹק בְּלֵב נִקְרָא צָחֹק.
2. שָׁרָה לֹא יָדְעָה שֶׁהִם מְלֹאכִים, וְאֵלֶּי הִיָּתָה יוֹדַעַת שֶׁהִם מְלֹאכִים, הִיָּתָה מְאַמֵּינָה לָהֶם.

המלצה למשימה בנושא הכנסת אורחים: תלמידים יבקשו רשות מההורים לארח בביתם חבר ביום חול או ביום השבת, האירוח יכול להיות חד פעמי או אירוח הדדי, חשוב לוודא שלא תהיה תחרות ברמת האירוח ואם יש חשש לכך עדיף לוותר על הרעיון.

מספר השיעורים	הפרקים	הנושא
5	י"ח-י"ט	תפילת אברהם על אנשי סדום, הפיכת סדום.
פרק י"ח: רצון ה' לגלות לאברהם על הפיכת סדום (י"ז-כ"ב) תפילות אברהם על סדום (כ"ג-ל"ג) פרק י"ט: הצלת לוט (א'-כ"ג) הפיכת סדום (כ"ד-כ"ט) חטאן של בנות לוט (ל'-ל"ח)		

על רצון ה' לגלות לאברהם על הפיכת סדום מפורטות בחוברת הסיבות, וכן משימות להבנה, ובסיכום טבלה תחת הכותרת: מָה לּוֹמְדִים מֵהַפְּתוּב בַּתּוֹרָה עַל אַבְרָהָם אָבִינוּ? משימה: מתיחת קווים בין המסקנות שלמדנו עד כה על אישיותו של אברהם אבינו - ללשון הכתוב. כך ניתן סיכום המחובר ללשון התורה.

רשות. לא כתוב בחוברת כיצד מגדירים את חטאם של אנשי סדום. לפניכם ההגדרה לפי המשנה והפירוט בגמרא: "זה נהנה וזה לא חסר". משנה אבות, פרק ה' משנה י'; בבלי עירובין, דף מ"ט/א'; ובכתובות דף ק"ג/א' ועוד מקורות.

בתפילת אברהם על סדום (כ"ג-ל"ג) חשוב להדגיש כי מדובר בבקשת אברהם מה' כבן לפני אביו. תשובה לשאלה בחוברת: אברהם לא הצליח לבטל את הגזרה על סדום, מפני שלא היו בה אפילו צדיק אחד. לבחירה: אברהם מבקש להציל צדיקים הנמצאים "בתוך" העיר, כלומר לא צדיקים בעיר, אלא צדיקים משפיעים.

**מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב'
על ספר בראשית פרקים י"ח - נ'**

בחוברת טבלה, ובה פירוט הבקשות של אברהם מה' שלא להפוך את סדום. הטבלה תוחמת את הפסוקים הרבים לחלוקה, המתיישבת בעיני התלמידים ותורמת להבנה טובה יותר.

המלצה למשימה בכיתה: לשקול עם התלמידים אפשרות להתפלל על מכרים, חברים או כלל ישראל שיזכו לחזור בתשובה, זאת במקביל ללימוד שלמדנו שאברהם ביקש מה' שלא להפוך את סדום ועמורה.

פרק י"ט. הצלת לוט (א'-כ"ג)

המלאכים מגיעים לסדום כדי להציל את לוט ומשפחתו. חשוב להדגיש כי לוט למד את מצוות הכנסת האורחים בהיותו אצל אברהם, והוא מיישם אותה במקום שבו מתנגדים לה, כפי שלומדים מהפסוקים.

בחוברת משימת השוואה בין הכנסת האורחים של אברהם לבין זו של לוט. התלמידים יכתבו את התשובה הנכונה מתוך האפשרויות הנתונות בחוברת. ייתכן שזו הפעם הראשונה שלהם משווים, ולכן אנו מצרפים עמוד שבו הפסוקים. השימוש בו לפי שיקול דעתם של המורים.

<p>לוט מְכַנֵּס אֹרְחִים פרק י"ט פסוקים א'-ג'</p>	<p>אֲבָרָהָם אָבִינוּ מְכַנֵּס אֹרְחִים פרק י"ח פסוקים א' - ח'</p>
<p>"(א) וַיְבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה בְּעֶרְב, וְלוֹט יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר סְדֹם, וַיֵּרָא לוֹט וַיִּקַּם לִקְרֹאתָם וַיִּשְׁתַּחֲוֶה אֲפָיִם אֶרְצָה. (ב) וַיֹּאמֶר: הֲנֵה-נָא אֲדֹנָי, סוּרוּ נָא אֶל בֵּית עֲבָדְכֶם וְלִינוּ וְרַחְצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁכַּמְתֶּם וְהִלַּכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם. וַיֹּאמְרוּ: לֹא, כִּי בְּרוּחַ נָלִין! (ג) וַיִּפְצַר בָּם מְאֹד, וַיִּסְרוּ אֵלָיו וַיְבֹאוּ אֵל בֵּיתוֹ, וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתָּה, וּמִצּוֹת אָפֶה, וַיֹּאכְלוּ."</p>	<p>"(א) וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאַלְנֵי מִמְרָא, וְהוּא יוֹשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל כְּחַם הַיּוֹם. (ב) וַיֵּשֶׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אָנָשִׁים נֹצְבִים עָלָיו, וַיֵּרָא וַיִּרְץ לִקְרֹאתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל וַיִּשְׁתַּחֲוֶה אֶרְצָה. (ג) וַיֹּאמֶר: אֲדֹנָי, אִם נָא מְצֹאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ, אֵל נָא תַעֲבֹר מֵעַל עֲבָדֶיךָ. (ד) יִקַּח נָא מֵעַט מִיָּמִים וְרַחְצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֲנוּ תַּחַת הָעֶץ. (ה) וְאִקְחָה פֶתַח לְחֵם וְסַעְדוּ לְבַבְכֶם אַחֵר תַּעֲבֹרוּ, כִּי עַל כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל עֲבָדְכֶם. וַיֹּאמְרוּ: כֵּן תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ. (ו) וַיִּמְהַר אֲבָרָהָם הָאֵהָלָה אֵל שָׂרָה וַיֹּאמֶר: מִהְרֵי שְׁלֹשׁ סָאִים קָמַח סֶלֶת, לוֹשֵׁי וְעֵשִׂי עֲגוֹת. (ז) וְאֵל הַבָּקָר רֵץ אֲבָרָהָם, וַיִּקַּח בֶּן בָּקָר רֶדֶד וְטוֹב וַיִּתֵּן אֵל הַנֶּעֱר, וַיִּמְהַר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ. (ח) וַיִּקַּח חֲמֵאָה וְחֶלֶב וַיְבֹן הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לְפָנֵיהֶם, וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֶץ, וַיֹּאכְלוּ."</p>

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב' על ספר בראשית פרקים י"ח-נ'

בחוברת עבודת סיכום על יחידה זו, ושאלות לסיכום וחזרה. יש לחשוב על שאלת תלמיד: כשלוט הכניס אורחים, הוא הסתכן בעונש מצד אנשי סדום - ואילו אברהם לא הסתכן, אך היה קשה לו. לאור זאת הכנסתו של מי גדולה יותר? יש פרשנים הטוענים שדווקא הכנסת האורחים של לוט גדולה יותר!

הפיכת סדום (כ"ד-כ"ט).

"וְהָהֵמָּה הֵמָּה עַל סֹדֶם וְעַל עַמָּהּ גְּפִרִית וְאֵשׁ מֵאֵת ה' מִן הַשָּׁמַיִם". ראוי לשוחח על כך שיש שכר ויש עונש. הייתה להם הזדמנות לשוב בתשובה - "ולא נמצא אפילו צדיק אחד בסדום" (כיום: מטבע לשון). לכן הפך המקום יבש עד היום: לא ניתן לזרוע ולקצור בו.

רשות. שאלה בחוברת: האם כתוב בפסוקים מדוע הפכה אשת לוט דוקא לנציב מלח? התשובה והמקור כתובים בחוברת. לסיום שאלות חזרה.

מספר השיעורים	הפרק	הנושא
2	כ'	שרה נלקחת לבית אבימלך; הצלת שרה. (א'-י"ח)

הניסיון השביעי: מלך גרר לוקח את שרה; הצלת שרה

אברהם ושרה יורדים לגרר. בפשט לא כתוב מדוע ירדו. לבחירה על מנת לכוון את התלמידים - או ללימוד לפי שיקול דעתם של המורים. הסיבות מובאות ברש"י לפסוק א', ד"ה "ויסע משם אברהם": 1. "כשראה אברהם שחרבו הכרכים ופסקו העוברים והשבים נסע לו משם (ב"ר). 2. דבר אחר: להתרחק מלוט, שיצא עליו שם רע שבא על בנותיו".

אברהם קובע בפני אנשי גרר ששרה אחותו, בשונה מהפעם שבה ירדו למצרים, אז ביקש אברהם משרה שתאמר שהיא אחותו.

מלך גרר ואנשיו התנהגו לא יפה: הם לקחו את שרה לבית מלך גרר. ה' מתגלה למלך גרר בחלום ומזהיר אותו שלא ייגע בשרה, גם העניש את אנשי גרר: נשותיהם לא יכלו ללדת.

מלך גרר טען שנהג כך בתום לב ומחוסר ידיעה, ומבקש מה' שירחם עליו. ה' אומר לו בחלום שיבקש מאברהם שיתפלל עליו, וכך היה.

**מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב'
על ספר בראשית פרקים י"ח - נ'**

מלך גרר משיב את שרה לאברהם ונותן לו מתנות כדי לפייס אותו ושיתפלל עליו אף מציע לאברהם לשבת בגרר. ראוי להדגיש: הצעתו זו של מלך גרר נחשבת כחסד מצדו, ועבורה הוא מבקש תמורה בפרק כ"א פסוקים כ"ב-ל"ד.
אברהם מתפלל על אנשי גרר - הנשים יולדות. כך יודעים כולם את מעלתו של אברהם ושה' עמו. בחוברת שני עמודים, ובהם שאלות הבנה וסיכום יחידה זו.

מספר השיעורים	הפרק	הנושא
2	כ"א	לידת יצחק (א'-ח') גירוש ישמעאל והגר (ט'-כ"א)

ה' מקיים את הבטחתו, והנס הגדול מתרחש אחרי שנה (למועד...); לאברהם ושרה נולד בן כשהיו זקנים. אברהם קורא לבנו "יצחק" ומל אותו בהיותו בן שמונה ימים. במעמד זה היה אברהם בן מאה שנה.

"וַתֵּאמֶר שָׂרָה: צָחַק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים כֹּל הַשְּׂמֵעַ יִצְחָק לִי" (פסוק ו'). צחוק האמור בפסוק הוא מלשון שמחה - שמחה עשה לי ה', כל השומע ישמח בשמחתי.
הילד גדל ונגמל מלינוק (רש"י: לאחר כ"ד חודשים), ואברהם עשה משתה גדול כדי להודות לה'. בחוברת שני עמודים, ובהם שאלות הבנה וסיכום יחידה זו.

הניסיון השמיני: אברהם נצטוו לגרש את הגר ואת בנה, שנולד לה ממנו.

יצחק וישמעאל גדלים בביתם של אברהם ושרה וזו רואה את ישמעאל "מצחק" עם יצחק. יש לכוון את התלמידים להבנה, כי צחוק זה הוא רע.
לבחירה - על-פי רש"י: "מצחק" (1). לשון עבודת אלילים. (2). לשון רציחה.

יש להסביר כי בפרק מוזכר פעמיים צחוק: 1. אצל שרה, ומדובר בשמחה. 2. אצל ישמעאל, ומדובר בפריקת עול.

שרה דורשת לגרש את הגר ואת ישמעאל בנה בגלל החיבור הרע שלו ליצחק.

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב' על ספר בראשית פרקים י"ח - נ'

ניתן להסביר את צערו של אברהם על ישמעאל מחשש שייצא לתרבות רעה (פסוק י"א), ואת הדילמה שלו כי שניהם בניו - וכיצד ייפרד מבנו ישמעאל?
ה' מצווה על אברהם לשמוע בקול שרה ("כל אשר...") והבטיח שידאג לישמעאל: "לגוי אשימנו".

ניתן לשוחח על גבולות השמחה ועל הגבול בין שמחה להוללות ופריקת עול, על רצון ההורים לחינוך טוב לילדים שלהם, ועל הצורך להתרחק מחברים לא טובים.

המלצה למשימה בנושא צחוק ושמחה: קבוצת תלמידים תכין הצגה או מאמר מצחיק במסגרת צחוק, קבוצה אחרת תכין הצגה או מאמר בנושא שמחה.

הניסיון התשיעי: אברהם הרחיק את ישמעאל בנו

אברהם מכין להגר ולהגיר ולישמעאל בנו צידה לדרך; הגר ובנה תועים במדבר באר שבע, וישמעאל נמצא על סף מוות. בכיו של ישמעאל נשמע בשמים, ולהגר מתגלה מלאך ואומר לה שה' שמע את קולו של הנער ודן אותו לחיים. המלאך מבטיח לה: "כי לגוי גדול אשימנו". היא רואה באר מים, מחיה את בנה ואת עצמה, והיא ובנה הולכים לגור במדבר פארן.

רשות. "בְּאֶשֶׁר הוּא שָׁם" מילים אלו מהוות את הסיבה לכך שקוראים פרשה זו בראש השנה - משום שבשמים דנו את ישמעאל לחיים, כי בזמן הדין היה זכאי - אפילו שבעתיד יעשה רע לזרעו של אברהם.

רשות. להזכיר את בריחת הגר משרה והתגלות המלאך אליה (פרק ט"ז). אולי להוסיף משימת אתגר לתלמידים מצטיינים במיוחד: מצאו שלושה דברים שונים בין שני האירועים.

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב'
על ספר בראשית פרקים י"ח - נ'

מספר השיעורים	הפרק	הנושא
1	כ"א	הברית בין אברהם לאבימלך; "באר שבע" (כ"ב-ל"ד)

במה ראה אבימלך שה' עם אברהם?
לבחירה: על-פי רש"י לפסוק כ"ב, ד"ה "אלקים עמך": "לפי שראו שיצא משכונת סדום לשלום, ועם המלכים נלחם ונפלו בידו, ונפקדה אשתו לזקוניו".
ניתן לשאול את התלמידים ולכוונם להגיע לפירוש של רש"י.

אבימלך מבקש לכרות ברית עם אברהם. מהות הברית - שְׁאֲבָרְהֶם לֹא יִפְסִיק לַעֲשׂוֹת חֶסֶד עִם אֲבִימֶלֶךְ וְעַם בְּנוֹ וְנַכְדָּו שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ.

אברהם מוכיח את אבימלך על שרועיו גזלו את הבאר שלו, ואבימלך אומר: "לא ידעתי".
אברהם מביא שבע כבשות לכריתת הברית, והם קוראים למקום "באר שבע" על שם השבועה.

מספר השיעורים	הפרק	הנושא
2	כ"ב	עקדת יצחק (א' - י"ט)

הניסיון העשירי: אברהם עקד את יצחק בנו.

זהו הניסיון הגדול ביותר של אברהם. התורה מפרטת את ההכנות של אברהם לקראת עקדת יצחק: הוא קם בבוקר בזריזות לעשות את רצון ה'. בחוברת טבלה, ובה פירוט ההכנות. ראוי לשוחח על ההקרבה שהקריב אברהם למען קיום רצונו של ה'.

לבחירה. על-פי חז"ל היה יצחק בגיל שלושים ושבע בזמן העקדה, והרי גם הוא הקריב את עצמו, ומדוע אין הדבר מודגש? תשובה: ודאי שזהו ניסיון קשה גם ליצחק, אך הוא ימות על קידוש ה' - ואילו אברהם יחיה על קידוש ה'. זהו ניסיון גדול יותר, כי בכל יום יזכור מה עשה לבנו יחידו כדי לקיים את רצון ה'.

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב' על ספר בראשית פרקים י"ח - נ'

המלאך מתגלה לאברהם ואומר לו: "אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה, כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני" (פסוק י"ב). חשוב וראוי לקיים דיון בכיתה ולהסביר עד היכן הגיעה מידת יראת ה' של אברהם; ועד כמה אנו מחויבים ללמוד ממנו להיות יראי אלוקים על מנת שנוכל לעמוד בניסיון. אברהם מקריב איל במקום יצחק.

שאלות לדיון: כיצד הרגיש אברהם בזמן העקדה?
כיצד הרגיש יצחק כשהבין כי הוא השה לעולה?
מה הרגישו אברהם ויצחק אחרי העקדה?
איך השפיעה עליהם הרגשה זו בשנות חייהם הבאות?

מקום העקדה: בהר המוריה, שבו ייבנה בית המקדש (על-פי רש"י לפסוק ב').
עד היום אנו מזכירים בזמירות קודם התפילה את עקדתו של יצחק על גבי המזבח כדי לעורר עלינו רחמים בזכות האבות.

מקור להשלמה בחוברת על הקשר בין עקדת יצחק לראש השנה.
בבבלי ראש השנה, דף ט"ז/א', כתוב: "אמר רבי אבהו: למה תוקעין בשופר של איל בראש השנה? אמר הקדוש-ברוך-הוא: תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפניי".

תוספת לתשובה - לבחירה

בספר בן איש חי - הלכות שנה ראשונה - פרשת ניצבים, כתוב: "בראש השנה נוהגין לאכול ראש כבש, ומבקשים: יהי רצון שנהיה לראש ולא לזנב, ותזכור לנו עקידתו ואילו של יצחק אבינו בן אברהם אבינו עליהם השלום".

שבועת ה' לאברהם אחרי עקדת יצחק / פסוקים ט"ז-י"ח
חשוב להסביר את עניין השבועה ואת פְּשָׁרָהּ, משה מזכירה בתפילתו על ישראל.
סוף פרשת וירא עוסק במשפחתו של נחור, בחוברת תרשים זרימה להבנת ייחוסה של רבקה, המיועדת להיות אשתו של יצחק אבינו. בחוברת תרשים להבנת אילן היוחסין.

המלצה למשימה בנושא עקידת יצחק: תלמידים שיש ברשותם שופר יביאו את השופר לכיתה, ניתן לתקוע בשופר, ניתן לספר סיפור משפחתי על השופר, אם הוא עתיק ועובר בירושה, אם תקעו בו בבית הכנסת, או באילו מקומות תקעו בו ועוד כדי המציאות הטובה... ולקשר את השופר ללימוד שלמדנו.

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב'
על ספר בראשית פרקים י"ח - נ'

פרשת חיי שרה

מספר שיעורים	הפרק	הנושא
2	כ"ג	קניית מערת המכפלה; קבורת שרה
	קניית מערת המכפלה (י"ז-כ')	מות שרה והספדה (א'-ד')
	בני נחור (כ'-כ"ד)	המשא ומתן על רכישת הקבר (ה'-ט"ז)

"וַיְהִי חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה נְשָׁה וְעֶשְׂרִים נְשָׁה וְנָשְׁבַע שָׁנִים נְשֵׁי חַיֵּי שָׂרָה". (פסוק א')

בחוברת הגדרת המושג "לספוד". חשוב להדגיש כי יש כאן הכרת הטוב של אברהם לשרה בחייה ובמותה. ניתן לשאול את התלמידים: לפי מה שלמדנו עד היום בתורה, אילו דברים טובים אמר אברהם אבינו על שרה אמנו כשהספיד אותה?

אברהם רוצה לקבור את שרה בקריית ארבע, היא חברון. התורה מפרטת את קנייתה של המערה בקריית ארבע, היא חברון, על-ידי אברהם אבינו, כדי שלא יהיו עוררים על כך לעולם. זוהי הזדמנות נוספת לחזק את הקשר של התלמידים לאדמת ארץ-ישראל בזיהוי שמות ומקומות שמוכרים לנו בימינו וזיהוי המקום במפה. בחוברת הבאנו תמונה של מערת המכפלה ועבודת סיכום.

בחוברת שאלות ומשימות לחזרה על נושא קניית המערה על-ידי אברהם מעפרון החתי. ניתן לעשות הקבלה בין מה שלמדנו על אברהם בפרשת וירא - "צדיקים אומרים מעט ועושים הרבה" - למה שנאמר על עפרון: "רשעים אומרים הרבה, ואפילו מעט לא עושים". הציע בחינם - ולבסוף דרש ארבע מאות שקל כסף.

המלצה למשימה בנושא מערת המכפלה: לבקש מהתלמידים ציורים או תמונות על מערת המכפלה בקריית ארבע ולייחד בכתה פינה בה יוצגו הציורים והתמונות, להגיע לכותרת מוסכמת לפי רמת התלמידים כגון: מערת המכפלה, המקום שלנו לפני אלפי שנים, מקום קבורת אבותינו בארץ ישראל ועוד...

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב'
על ספר בראשית פרקים י"ח-נ'

מספר שיעורים	הפרק	הנושא
3	כ"ד	אברהם שולח את עבדו לחרן להביא אשה ליצחק
		<p>אברהם משביע את עבדו (א'-ח')</p> <p>תפילת עבד אברהם (י'-י"ד)</p> <p>רבקה משקה את הגמלים (ט"ו-כ"א)</p> <p>העבד בבית בתואל (כ"ב-ל"א)</p> <p>העבד מספר על שליחותו (ל"ב-מ"א)</p> <p>העבד מספר על הנסים (מ"ב-מ"ט)</p> <p>הסכמת לבן ובתואל (נ'-נ"ב)</p> <p>המתנות והמשתה (נ"ג-נ"ד)</p> <p>נשאל את פי הנערה (נ"ה-נ"ט)</p> <p>שילוחה רבקה הברכה (ס'-ס"א)</p> <p>הפגישה עם יצחק בשדה (ס"ב-ס"ז)</p> <p>נישואי יצחק ורבקה (ס"ז)</p>

אֲבְרָהָם מְבַקֵּשׁ לְמַצֵּא אִשָּׁה לְבָנוֹ יִצְחָק.

ניתן לשאול בפתיחה: איזו אשה ראויה ליצחק, בנו של אברהם אבינו? אברהם משביע את עבד אברהם שיקח אישה לבנו רק ממקום הולדתו ולא מבנות הכנעני מדוע?

שאלת עבד אברהם: ואם האשה לא תרצה לבוא אחריי לארץ כנען, האם יבוא יצחק למקום מגורי האשה? תשובת אברהם וברכתו להצלחתו של עבד אברהם.

עבד אברהם מבקש מה' לתת ליצחק אשה שתהיה בעלת חסד - מידה של התחשבות בזולת - ועושה סימן לכך.

לבחירה. ניתן ללמד כי עבד אברהם שאל שלא כהוגן, וה' ענה לו כהוגן.

עבד אברהם מגיע לבאר ורואה את רבקה. בחוברת טבלה, ובה סיכום השאלות ששאל עבד אברהם את רבקה והתשובות שהשיבה. בטבלה זו רואים התלמידים בצורה בהירה את מהלך הפסוקים, והיא באה כהשלמה לשיעור הפרונטלי.

עַבְדֵי אֲבְרָהָם בְּבֵית מִשְׁפַּחְתָּהּ שֶׁל רַבְקָה

בחוברת התייחסות ללבן ולעבד אברהם, פגישתם ומעשיהם.

אחיה ואמה של רבקה שואלים אותה אם היא מסכימה ללכת לארץ כנען כדי להתחתן עם יצחק. רבקה משיבה בחיוב, והם מברכים אותה, והיא נפרדת מהם.

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב'
על ספר בראשית פרקים י"ח - נ'

בחוברת הכוונה לביאור הברכה מבחינה מספרית, ושאלה פתוחה להסבר המורים מבחינה מהותית.

רבקה ויצחק

בחוברת התייחסות לפגישתם הראשונה, לצניעות ולבושה של רבקה, ולתפילה של יצחק.

עאז? רשות בחוברת

כתוב בפסוק ס"ז: "וַיְבֹאֶה יִצְחָק הָאֱהָלָה שָׂרָה אִמּוֹ". שאלה: והרי שרה מתה! תשובה בחוברת להבנת הפשט על-פי רש"י לפסוק ס"ז, ד"ה "האהלה שרה אמו": "ויביאה האהלה", והרי היא שרה אמו! כלומר: ונעשית דוגמת שרה אמו. "שכל זמן ששרה קיימת, היה נר דלוק מערב שבת לערב שבת, וברכה מצויה בעיסה, וענן קשור על האהל; ומשמתה פסקו, וכשבאת רבקה חזרו".

ראוי להסביר על הברכה: מלמעלה ענן, ומלמטה נר ועיסה, שהיו בביתם של אברהם ושרה. ניתן להרחיב על הדלקת נרות שבת שמדליקה האשה ועל הפרשת חלה. יצחק רצה אשה צדיקה כמו אמו שרה, ולכן הביא את רבקה לאוהל וכשראה שחזרו הנסים, ידע שאשתו צדיקה.

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב'
על ספר בראשית פרקים י"ח - נ'

מספר שיעורים	הפרק	הנושא
2	פרק כ"ה עד פסוק י"ח	מות אברהם וקבורתו; לידת יעקב ועשו; עשו מוכר את הבכורה.
<p>צאצאי אברהם ומותו (א'-ז')</p> <p>מות אברהם וקבורתו (ח'-י"א)</p> <p>תולדות ישמעאל (י"ב-י"ח)</p>		

"וַיִּסַּף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וַשְׁמָה קְטוֹרָה". (פסוק א')

דבמירה: מי הייתה קטורה? תשובה של רש"י לפסוק א', ד"ה "קטורה": "זו הגר, ונקראת קטורה על שם שנאים מעשיה כקטורת, ושקשרה פתחה שלא נזדווגה לאדם מיזם שפרשה מאברהם".

בסוף הפרק סיכום חיו של אברהם אבינו ודאגתו לבנו יצחק, שמקבל ממנו את כל מה שיש לו: "ולבני הפילגשים נתן מתנות".

דבמירה: רש"י לפסוק ו' מפרש: מה שניתן לו על אודות שרה; ושאר מתנות שנתנו לו, הכול נתן להם, שלא רצה ליהנות מהם".

על מותו של אברהם (פסוק ח') כתב הרמב"ן: "זקן ושבע, שראה כל משאלות לבו ושבע כל טובה; וכן ושבע ימים (להלן ל"ה כ"ט), ששבעה נפשו בימים, ולא יתאוה שיחדשו בו הימים דבר". אברהם נקבר במערת המכפלה. בחוברת תמונות; ניתן לזהות את המקום במפה וחזרה על הזכות בארץ-ישראל.

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב'
על ספר בראשית פרקים י"ח-נ'

פרשת תולדות

מספר השיעורים	הפרק	הנושא
2	פרק כ"ה מפסוק י"ט	לידת יעקב ועשו ומכירת הבכורה
יצחק מתפלל על רבקה; הריונה; לידת עשו ויעקב (י"ט-כ"ז) אופי הבנים; עשו מוכר את הבכורה ליעקב בנוזיד עדשים (כ"ח-ל"ד)		

תולדות האדם הן בניו, תולדות יצחק הן בניו יעקב ועשו. מכאן כותבת התורה על תפילתם של יצחק ורבקה כדי שייולדו להם ילדים, ובהמשך על לידתם של הבנים יעקב ועשו. ניתן להזכיר שגם אברהם ושרה התפללו לה' שיהיו להם ילדים, כי ה' רוצה את תפילתם של הצדיקים.

"וַיִּתְרַצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ". (פסוק כ"ב)

בחוברת שאלה להבנת הפסוק על-פי הפשט.

רשות. הפרדה בין הפשט למדרש. מפאת הקושי בפסוק ובמסר הנלמד ממנו הבאנו בחוברת את המדרש שכתב רש"י, ד"ה "ויתרצצו". רש"י פותח בשאלה: על כורחך המקרא הזה אומר דורשני, שסתם מה היא רציצה זו? תשובת רש"י ועבודה של התלמידים. כן יש בחוברת תרשים זרימה, ובו שאלת רבקה ותשובת ה'. התורה כותבת על לידת עשו ויעקב ומה עשו כשגדלו. בחוברת משימות לחידוד הלימוד.

מדוע קראו להם בשמות אלו? ומי קרא להם? חלק מהתשובות בכתוב.

עָשָׂו מוֹכֵר אֶת הַבְּכוֹרָה לְיַעֲקֹב. בחוברת שאלות הבנה, כגון: מהו בכור? מי היה בכור?

העשרה

מדוע הכין יעקב אבינו נזיד עדשים? התשובה אינה מופיעה בחוברת, ולפניכם תשובה ממדרשי חז"ל (רש"י) להעשרה ובחירה: ה' הבטיח לאברהם אבינו שתהיה לו שיבה טובה עד יומו האחרון, כלומר שתהיה לו נחת רוח מהילדים ומהנכדים שלו. באותו יום עשו הרשע שפך דם, כשרצח את נמרוד. לכן לקח ה' את אברהם אבינו מהעולם, כדי שלא יתבייש במה שעשה עשו הרשע. לכן גם הכין יעקב תבשיל עדשים, שזהו מאכל של אבלים, כדי להאכיל את יצחק אביו; וכשבא עשו עייף אחרי שרצח את נמרוד, רצה לאכול מעדשים אלו. שאלה א': מדוע רצה יעקב את הבכורה? שאלה ב': מדוע הסכים עשו למכר את הבכורה? בחוברת כתבנו את התשובות. משימה זו נתונה לבחירה לפי שיקול דעתם של המורים.

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב'
על ספר בראשית פרקים י"ח - נ'

מספר שיעורים	הפרק	הנושא
1	כ"ז עד פסוק ט"ז	אבימלך לוקח את רבקה
<p>יצחק יורד לגרר בגלל הרעב (א') הברכות, הבטחת הארץ והבנים (ב'-ה') אבימלך לוקח את רבקה ומגלה שהיא אשת יצחק (ו'-י') יצחק מתעשר בגרר (י"א-ט"ז) הפלישתים מקנאים ביצחק ומגרשים אותו (ט"ז)</p>		

בגלל הרעב יורד יצחק לגרר. ה' מתגלה אליו ומצווה עליו שלא יירד למצרים. ה' מברך את יצחק ומבטיח לו את ארץ כנען ובנים. בחוברת השוואה בין הרעב בימי אברהם לרעב בימי יצחק, וכן עבודת סיכום על ההבטחות שהבטיח ה' ליצחק. לבחירה. ניתן להקביל להבטחות ה' לאברהם על הארץ ועל הבנים.

מָה עָשָׂה אַבְרָהָם, שְׁהוֹדוֹת לְכֶךָ זָכָה יִצְחָק בְּנוֹ לְבָרְכוֹת?

ראשית, יש להסביר את הפשט; מדובר במצוות ששמר אברהם. (רשב"ם, רמב"ן) שנית, הגדרת חוקים כמעט לכולי עלמא היא - מצוות שאם התורה לא היתה מצווה, לא היינו מחייבים את עצמנו. לאחר שניתנו יש מצוות מובנות לנו, ויש שלא, לרבות שבת, פסח, תפילין ועוד. כך לאור הגמרא ביומא וכך מרבית הראשונים, כולל רש"י, אם בודקים את הגדרתו בכל התורה.

בחוברת תשובה להבנת פסוק ה' לפי הפשט על-פי רש"י. התשובות כתובות בחוברת בלשון קלה ופשוטה. ניתן לערוך דיון על חלקי התורה על-פי התשובה.

אבימלך לוקח את רבקה, מגלה שהיא אשת יצחק ומחזיר לו אותה. בחוברת השוואה בין אברהם ושרה במצרים לבין יצחק ורבקה בגרר. יצחק מתעשר בגרר: זורע וקוצר פי מאה. בחוברת עבודה וציור בנושא. הפלישתים מקנאים ביצחק ומגרשים אותו. (פסוק ט"ז)

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב'
על ספר בראשית פרקים י"ח - נ'

מספר שיעורים	הפרק	הנושא
2	כ"ז	יצחק חופר בארות בארץ גרר
<p>יצחק חופר בארות, והפלשתים סותמים אותן; רחובות (י"ז-כ"ב) ה' מתגלה ליצחק בבאר שבע ומברך אותו (כ"ג-כ"ה) אבימלך כורת ברית עם יצחק בבאר שבע (כ"ז-ל"ג) עשו לוקח נשים מבנות כנען (ל"ד-ל"ה)</p>		

יצחק עוזב את גרר, חונה בנחל גרר וחופר את הבארות, שסתמו פלשתים בימי אברהם אביו. עבדי יצחק חפרו ומצאו באר מים חיים, שנבעה מעצמה; אבל רועי גרר טענו (טענה לא נכונה) שהמים מגיעים מהנחל שלהם, ולכן רבו עם רועי יצחק וטענו שהבאר שייכת להם. כך היה בשתי בארות. לגבי הבאר השלישית, שחפרו עבדי יצחק, לא ערערו עליה הפלשתים, ויצחק קרא לה "רחובות". בחוברת שאלות וטבלה. ראוי לשוחח על הנסיונות שעבר יצחק, אשר בחלקם דומים לנסיונות של אביו.

רשות - ניתן ללמד בע"פ את הכלל שמביע הרמב"ן כמה פעמים בפירושו לבראשית: **"מעשה אבות סימן לבנים"**. כל באר מבטאת בית מקדש. את הראשון והשני החריבו, ואילו השלישי יישאר, כי לא יהיה עליו ריב. אפשר להביא עיקרון זה - "מעשה אבות..." - גם בירידת אברהם בעקבות הרעב למצרים ומה שקרה לו.

ה' מתגלה ליצחק בבאר שבע, מחזק ומברך אותו. ראוי לשוחח על כך שה' משגיח על האדם בכל זמן, וגם במצבים שיש בהם הסתרה, ה' יתברך נמצא עם האדם.

בהיותו בן ארבעים שנה לקח לו עשו לנשים את יהודית בת בארי החתי ואת בשמת בת אילן החתי; אך הוריו, יצחק ורבקה, לא שמחו, כי הנשים עבדו עבודה זרה.

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב'
על ספר בראשית פרקים י"ח - נ'

מספר שיעורים	הפרק	הנושא
3	כ"ז	יעקב לוקח את ברכת יצחק מעשו
<p>יצחק שולח את עשו להביא ציד כדי שיברכו (א'-ד') רבקה משכנעת את יעקב לקבל את הברכות (ה'-ו"ז) יעקב בא ליצחק וזה חושד כי אינו עשו (י"ח-כ"ד) יצחק מברך את יעקב (כ"ה-כ"ט) עשו מגלה שיעקב קיבל את הברכות, ויצחק מברך גם עשו (ל'-מ') רבקה מכינה את יציאת יעקב לחרן (מ'-מ"ז)</p>		

כתוב בפסוק א': "וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהַיְנָה עֵינָיו מֵרְאֹת". שְׁאַלְהָה: מִדּוּעַ כָּהוּ עֵינָיו נֶשְׁלַ יִצְחָק?
 ניתן לענות בפשטות כי יתכן שכהו מזקנה.

מדוע רצה יצחק לברך את עשו?
 התשובה לכך בפסוקים: 1. כי ציד בפיו. 2. כי הוא הבכור.

רבקה שמעה את דברי יצחק לעשו ושולחת את יעקב כדי שהוא יקבל את הברכות: מסדרת לו את הבגדים ומבשלת את המטעמים.
 ניתן לשוחח על כך שרבקה דואגת לבנה ולעם ישראל שייצא ממנו, כלומר בהסתכלות רחבה של עם.

יעקב חושש מהמפגש, ורבקה לוקחת על עצמה את האחריות.
 בחוברת עבודות הבנה וחזרה בנושא זה, וכן על המפגש של יצחק ויעקב והסיכום: "הקול קול יעקב והידיים ידי עשו". כיום משמש פסוק זה לדבר רע ולדבר טוב המחוברים זה לזה, המושג המושלם הוא: "הקול קול יעקב והידיים ידי יעקב", ולכך צריך האדם לשאוף.

הַבְּרָכָה שֶׁבָרַךְ יִצְחָק אֶת יַעֲקֹב פְּסוּקִים כ"ח - כ"ט
 בחוברת כתבנו את הברכה של יצחק ליעקב בלשון הכתוב, ובמקביל את הפירוש, וכך גם בברכה לעשו. התלמידים מתבקשים להקיף מילים דומות בהסבר ובפסוק, ובסיום יענו התלמידים על השאלות.
 ראוי להסביר כי הברכה ליעקב היא עבור יעקב וזרעו ולמעשה מיועדת עבורנו.

**מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב'
על ספר בראשית פרקים י"ח - נ'**

רשות. על חרדתו של יצחק שיעקב לקח את הברכה במרמה, וסיוס דברו- "גם ברוך יהיה", ובכך הסכים לברכות. הבאנו סיכום שלנו על-פי רש"י לפסוק ל"ו, ד"ה "הכי קרא שמו", מהם לומדים כי מראש התגלה שהברכות ליעקב ראויות - ולא "גנובות" - בגלל מכירת הבכורה.

בחוברת משימה לחינוך לדיבור מכובד להורים גם כשעושים את רצונם ושאלות חזרה וסיכום. ראוי להרחיב מעבר למה שכתבנו בחוברת. ניתן להדגים את טון הדיבור ואת הצורה הנאמרת.

תגובת עשו. ראוי לעסוק בבעייתיות הקשה בתגובת עשו, המוכן להרוג את יעקב!!!

מספר שיעורים	הפרק	הנושא
1	כ"ח פסוקים (א'-ט')	יעקב מקבל מאביו את ברכת סבו אברהם (א'-ז') עשו מתחתן עם בת ישמעאל (ח'-ט')

בחוברת עבודות סיכום לקראת יציאת יעקב מעיר הולדתו כדי לשאת אשה ובריחתו מעשו שחפץ ברעתו.

יעקב מקבל מאביו את ברכת סבו אברהם (א'-ז')

חשוב להדגיש: את הברכה הזו לא קיבל יעקב מיצחק בגלל הבכורה, אלא ביושר. צריך ללמד את שלוש הברכות שבירך יצחק את בניו:

ראשונה - ברכה גשמית: לא ידע את מי מברך: "הקול קול יעקב והידים..."

שניה - ברכה גשמית: ידע שמברך את עשו.

שלישית - הברכה החשובה - ברכת אברהם וירושת הארץ, אותה נתן ליעקב ביודעו שהוא לפניו.

בחוברת טבלה להשלמה על-פי לימוד זה בציון המקורות בפסוקים.

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב'
על ספר בראשית פרקים י"ח - נ'

פרשת ויצא

מספר שיעורים	הפרק	הנושא
2	כ"ח פסוקים (י' - כ"ב)	יעקב יוצא מעיר הולדתו (י' - י"א) חלום יעקב והבטחת הארץ ליעקב ולזרעו (י"ב - ט"ז) דברי יעקב ומעשיו כשהוא מתעורר מהחלום (ט"ז - כ"ב)

החוברת פותחת בחמש שאלות להבנת הפשט.
בעמוד הבא סדר אירועים.

בשאר העמוד שלוש משימות **רשות** לאחר לימוד הפשט.

משימה 1. רשות: די היה לכתוב "וילך יעקב חרנה", ומדוע כתוב שיעקב יצא? התשובה על-פי דברי רש"י, ד"ה "ויצא". תשובתו מלמדת על יעקב הצדיק ועל חסרונו הניכר כשהוא עוזב את העיר.

יש כאן לימוד מוסרי גדול מאוד לחיים: כאשר אדם טוב עוזב, ניכר חסרונו. מסר זה יש להעביר מלימוד הפסוקים, כי אין מדובר בסיפור, אלא בלימוד.
משימה 2. רשות: על-פי רש"י לפסוק י"א, ד"ה "ויפגע": ד"ה "וישם מראשותיו": אבנים ואבן.
משימה 3. רשות: על-פי רש"י לפסוק י"ב, פירושו מיישב את השאלה מדוע כתוב "מלאכי אלוקים עולים ויורדים בו" שהרי קודם מלאכים יורדים מהשמים.

ההבטחות שהבטיח ה' ליעקב בחלום.

ה' מתגלה ליעקב בחלום ומבטיח לו ולזרעו שבע הבטחות. בחוברת עבודה מפורטת בלשון הכתוב ובלשון ימינו. ראוי לשוחח על מהות ההבטחות המתחלקות לזרעו של יעקב - ארבע הבטחות, ושלוש הבטחות - ליעקב עצמו.
בחוברת חלוקת ההבטחות, עבודת ביניים, וציור להמחשה ולפיתוח הדמיון.

יעקב מתעורר בבוקר, מתפעל מהמקום ומהחלום ונודר נדר.
יש להסביר: נדר חייבים לקיים ללא קשר לתנאי.
בהמשך הלימוד בספר בראשית נלמד שהנדר אכן קיים.

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב'
על ספר בראשית פרקים י"ח - נ'

מספר שיעורים	הפרקים	הנושא
5	כ"ט-ל'	יעקב מגיע לחרן; נישואיו ללאה, לרחל ולשפחות; ולידת אחד-עשר הבנים.
<p>פרק כ"ט: יעקב והרועים ליד הבאר (א'-ח')</p> <p>יעקב ורחל ליד הבאר (ט'-י"ד)</p> <p><u>נישואי יעקב</u></p> <p>יעקב מציע ללבן לעבוד שבע שנים כדי לשאת את רחל (ט"ז-כ')</p> <p>לבן נותן ליעקב את לאה, ואחר כך גם את רחל (כ"א-ל')</p> <p><u>לידת בני יעקב</u></p> <p>לאה יולדת ליעקב את ראובן, שמעון, לוי ויהודה (ל"א-ל"ה)</p> <p>פרק ל': רחל מקנאה בלאה ומוסרת את בלהה ליעקב; לידת דן ונפתלי (א'-ח')</p> <p>לאה מוסרת את זלפה ליעקב; לידת גד ואשר (ט'-י"ג)</p> <p>הדודאים. לאה יולדת את יששכר, זבולון ודינה (י"ד-כ"א)</p> <p>רחל יולדת את יוסף (כ"ב-כ"ד)</p>		

ניתן לשאול: כיצד מרגיש יעקב במקום שאינו מכיר?
מדוע הגיע דווקא לבאר? האם ידע מה הוא מחפש? מי עוד מצא את זיווגו ליד הבאר?
על מי סמך שיעזור לו? בחוברת עבודות חזרה ולימוד על הגעתו של יעקב לחרן, השאלות
ששאל את הרועים, והמעשים שעשה כשראה את רחל.
בחוברת השוואה בין המפגש של עבד אברהם ולבן לבין המפגש בין יעקב ולבן.

העמוד הבא כולו עמוד רשות, משום שאין מלמדים מדרשים בכיתה ב'; ולימוד זה צריך להיות
לאחר לימוד הפשט ובהדגשה כי מדובר במדרש. עבודה זו לפי רצון המורים.

יעקב בבית לבן

בחוברת עמוד, ובו סיכום על השכר שביקש יעקב עבור עבודתו
"בְּרַחֵל בְּתָרְךָ הַקְּטָנָה". מִדּוֹעַ פָּרַט יַעֲקֹב כָּל כֶּף אֶת בְּקָשְׁתּוֹ?
בחוברת תשובה על-פי רש"י לפסוק י"ח, ד"ה "בְּרַחֵל בְּתָרְךָ הַקְּטָנָה": הוכחה לרמאותו של לבן
וחוכמתו של יעקב. (כיום מטבע לשון)

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב' על ספר בראשית פרקים י"ח-נ'

"וְעֵינַי לְאֵה רְפוּת" (פְּסוּק י"ז). מדוע? התשובה מפורטת בחוברת על-פי רש"י. אחרי החתונה מגלה יעקב כי לאה ניתנה לו לאשה במקום רחל, בחוברת משימות על הנושאים הבאים: רמאות לבן: דברי יעקב הסכמתו של יעקב לעבוד שבע שנים נוספות עבור רחל (ובסך הכול ארבע-עשרה שנה עבור רחל ולאה); שמות השפחות ולמי שייכת כל אחת.

מכאן נלמד על התהוותו של עם ישראל בלידת שנים-עשר השבטים

לאה יולדת ליעקב את ראובן, שמעון, לוי ויהודה (ל"א-ל"ה)

הנושאים בפרק ל'

רחל מקנא בלאה, ומוסרת את שפחתה בלהה ליעקב וזו יולדת את דן ונפתלי (א'-ח')
לאה עוצרת מלדת ומוסרת את שפחתה זלפה ליעקב, וזו יולדת את גד ואשר (ט'-י"ג)
ראובן מוצא דודאים: רחל מבקשת אותם ולאה שוכרת את יעקב תמורתם; לאה יולדת את יששכר, זבולון ודינה (י"ד-כ"א)

רחל יולדת את יוסף (כ"ב-כ"ד)

יעקב עושה לביתו

יעקב מבקש לשוב לארץ, ולבן מציע לו שכר להמשך עבודתו (כ"ה-ל')
קביעת השכר: נקוד וטלוא בעזים וחוס בכבשים (ל"א-ל"ז)
יעקב שם מקלות ברהטים, וצאנו רב; קנאת בני לבן (ל"ז-מ"ג)

בחוברת משימות: סדר לידתם והסיבות לשמות הבנים; סיכום בשיוך בן לאמו. ראוי להסביר כי קנאת רחל אינה נובעת מסיבה שלילית, אלא רצונה להיות שותפה בהתהוות עם ישראל לדורותיו.

כן ניתן לשאול: צמי למדו רחל ולאה לתת את השפחות? ומדוע עשו זאת? התשובה: ייתכן שלמדו זאת משרה אמנו, שהכניסה צרתה לביתה כדי שה' יעשה לה נס. בחוברת עבודת סיכום על דודאי ראובן ותשובות להשלמה.

לאחר שהסתיימו ארבע-עשרה שנות העבודה בחינם, שעליהן התחייב יעקב, הוא מבקש רשות מלבן לחזור לביתו, אך לבן יודע כי ה' בירך אותו בעושר ובהצלחה בגלל יעקב, ולכן מבקש ממנו להישאר ולעבוד תמורת משכורת.

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב' על ספר בראשית פרקים י"ח - נ'

ההסכם בין לבן ליעקב (פסוקים ל"ב-מ"ג).

פרטי ההסכם והתחבולות שעשה יעקב כדי "להסתדר" עם רמאותו של לבן מפורטים בחוברת בצורת סיכום ושאלות. חלק זה קשה מעט להבנה, והשתדלנו להסביר אותו ולהמחיש עד כמה שאפשר על-ידי הסיכום והתמונות.

המלצה למשימה: ניתן להביא לכיתה בעלי-חיים מפלסטיק המזכירים בפסוקים ולסמן אותם עקודים, נקודים וטלואים, וכך להמחיש את הכתוב.
בעיקר ראוי שהתלמידים יבינו שלבן רימה את יעקב "עשרת מונים" דהיינו 100 פעמים. התורה ציינה רק מקצת מהרמאות שרימה לבן את יעקב.

מספר שיעורים	הפרק	הנושא
3	ל"א	יעקב בורח מלבן; המפגש בהר הגלעד
		<p><u>בריחת יעקב</u></p> <p>יעקב שומע את דברי בני לבן (א'-ב')</p> <p>ה' מצווה על יעקב לשוב לכנען;</p> <p>יעקב קורא לשדה לרחל ולאה, וגם הן מסכימות לצאת (ג'-ט"ז)</p> <p>יעקב בורח עם משפחתו מלבן (י"ז-כ"א)</p>
		<p><u>לבן ויעקב נפגשים בגלעד</u></p> <p>לבן רודף אחרי יעקב (כ"ב-כ"ה)</p> <p>לבן מאשים את יעקב בגנבה (כ"ז-ל"ב)</p> <p>יעקב מוכיח את לבן (ל"ג-מ"ד)</p> <p>כריתת הברית והקמת גל עד (מה-נד)</p> <p>לבן נפרד מבנותיו, יעקב במחניים (נ"ה - פרק ל"ב פסוקים א'-ב')</p>

בחוברת מפורטות שלוש סיבות, שבגללן מבקש יעקב לצאת מביתו של לבן. יש להדגיש כי הסיבה העיקרית היא ציווי ה'.

יש לעמוד על כך שיעקב מבקש את הסכמתן של רחל ולאה, והן מחלקות את תשובתן לשני חלקים: האחד - התייחסות לאביהן, ומעל הכול - התייחסות לציווי ה', עליו הן אומרות: "כל אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹקִים אֵלַיךָ עֲשֵׂה".

בחוברת התייחסות לבריחת יעקב, מה לקח עמו, ומרחק הימים בינו ללבן. לבן מגלה את הבריחה ורודף אחרי יעקב ומשפחתו. ניתן לשוחח בכיתה: מדוע עשה זאת? תשובות: היה קשור למשפחתו, וידע שכל ברכתו תלויה ביעקב.

**מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב'
על ספר בראשית פרקים י"ח - נ'**

בחוברת תרשים להבנת צמצום המרחק בין לבן ליעקב, וכן טבלה ובה שאלות לבן ותשובות יעקב; וגם שאלה למחשבה: האם באמת היה לבן שולח את יעקב בתופים ובכינור? מדוע? מדוע גנבה רחל את התרפים? שאלה זו מופיעה בחוברת כרשות. לשם הכוונת התלמידים לתשובה אנו מפנים לרש"י על פסוק י"ט, ד"ה "ותגנב רחל את התרפים". מבאר רש"י: "להפריש את אביה מעבודת אלילים נתכוונה".

בחוברת תרשים, ובו מהלך החיפוש של לבן באוהלים ותמונה של גמל ועליו אוכף להבנת המושג "כר הגמל". לאחר שלא מצא, מקלל יעקב את מי שגנב מלבן את התרפים.

התורה מפרטת את הטענות שטען יעקב כלפי לבן, ומיהן אנו למדים על רמאותו של לבן ויושרו של יעקב. טענות אלו ראויות ללימוד והתייחסות, כי לומדים מהן על יעקב הצדיק, שקיים בהידור רב מצוות שבין אדם לחברו אף שמולו עמד רמאי. בחוברת טבלה, ובה פירוט טענותיו של יעקב על-פי סדר הפסוקים, בלשון הפסוק והסבר של כל טענה וטענה.

לבן כורת ברית עם יעקב, בחוברת פירוט ההסכמות והמעשים.

המלצה למשימה בכיתה: ניתן להמחזיז את סיוס המפגש בין יעקב ללבן, אפשר להתבונן בחוברת ולהסביר בשפת התלמידים את טענות יעקב ויושרו מול טענותיו של לבן.

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב'
על ספר בראשית פרקים י"ח-נ'

פרשת וישלח

מספר שיעורים	הפרק	הנושא
3	ל"ב-ל"ג	מעבר היבוק; ההכנות והמפגש עם עשו
	<u>פרק ל"ג</u> פגישת יעקב ועשו (א'-י"ז) מגורי יעקב בשכם (י"ח-כ')	<u>פרק ל"ב</u> יעקב מתכונן לפגוש את עשו; יעקב שולח מלאכים לעשו (ג'-ו') יעקב חוצה את העם (ז'-ח') יעקב מתפלל (ט'-י"ב) שליחת מנחה (י"ג-כ"א) יעקב נאבק עם המלאך (כ"ב-ל"ב)

ניתן לבקש מהתלמידים לחשוב ולתאר: מה הרגיש יעקב כלפי עשו? ומה הרגיש עשו כלפי יעקב למרות הזמן הרב שחלף?
בחוברת שאלות על הסיבות לעזיבת יעקב את ארץ כנען, וכן מה היה תוכן הדברים שביקש מהשליחים שיגידו לעשו.
יעקב הכין את עצמו לקראת המפגש עם עשו בשלוש דרכים: דורון, תפילה ומלחמה כך משתמע מהכתוב.
בחוברת ציור ומשימות על שלוש דרכים אלו.
ניתן לשוחח בכיתה: מדוע הכין את עצמו כך?

יעקב נאבק עם המלאך (כ"ב-ל"ב)

"וַיַּעֲבֹר אֶת מַעְבַּר יַבֶּק" (פסוק כ"ב). הַשׁוֹב לְדַעַת! בְּנִחָלִים יֵשׁ מְקוֹם, שָׁבוּ הַמַּיִם רְדוּדִים וְלָכֵן אֶפְשָׁר לַעֲבֹר שָׁם אֶת הַנַּחַל בְּרֶגֶל לְלֹא הַשָּׁשׁ טְבִיעָה. לְמָקוֹם זֶה קוֹרְאִים "מַעְבַּר הַנַּחַל".

מי היה המלאך? תשובת רש"י על-פי המדרש; "שָׂרוֹ שֶׁל עֵשׂוֹ".
בחוברת שאלות ותשובות, וכן השם "ישראל", משמעותו אז ובימינו.

לימוד רשות. "אחרון אחרון חביב" על-פי רש"י לפסוק ב'.

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב'
על ספר בראשית פרקים י"ח - נ'

פרק ל"ג: פגישת יעקב ועשו (א' - י"ז)

שאלות חשיבה בחוברת על יעקב ועשו לפני פגישתם ולאחריה.
ביאורי מילים להבנת הפסוקים.
ציור להמחשה.
שאלות בטבלה על השיחה בין יעקב לעשו. ניתן להרחיב בשיעור על רצונו של יעקב להתרחק מעשו בצורה מכובדת.

לסיכום הפגישה ניתן לומר שהייתה מוצלחת: עשו הסכים לברכות שקיבל יעקב, ובכך הסתיים שורש המחלוקת; ואפילו הציע ליעקב שימשיכו לחיות יחד.

מאחר שבתחילה דחה עשו את קבלת המנחה מיעקב, וגם לא הייתה מלחמה ביניהם, נראה כי תפילתו של יעקב לה' - היא שגרמה לתפנית בדעת עשו.
בחוברת ביאורי מילים ושאלות ותשובות בלשון הכתוב.

רשות.

יש לי כול / יש לי רב. ניתן להתייחס: דיבור בגאווה ודיבור בצניעות.
(ט) "וַיֹּאמֶר עֵשָׂו: **יֵשׁ לִי רֵב**" - "דיבר בגאווה ובגודל לבב". (רבינו בחיי) לעומת יעקב שאמר:
(י"א) "קַח נָא אֶת בְּרִכְתִּי אֲשֶׁר הִבָּאת לָךְ, כִּי חֲנַנִּי אֱלֹקִים וְכִי יֵשׁ לִי כָל; וַיִּפְצַר בּוֹ וַיִּקְחֵהוּ."
(ט) "אָחִי, יְהִי לָךְ אֲשֶׁר לָךְ" - כאן הודה לו על הברכות. (רש"י)

מגורי יעקב בשכם (י"ח - כ')

בחוברת השלמה לפי רש"י לפסוק י"ח, ד"ה "שלם": הסבר במה היה שלם יש להסביר את הקשר של הפסוקים לנדר שנדר לפני צאתו מהארץ: "ושבתי בשלום לבית אבי".

רשות. - בפסוק י"ט כתוב: "וַיִּקֶן אֶת חֶלְקֵת הַשָּׂדֶה, אֲשֶׁר נָטָה נָשָׁם אָהֳלוּ, מִיַּד בְּנֵי חָמוֹר אָבִי נְשָׁכָם בְּמַאֲהָ קֶשֶׁטָה".

ניתן לשאול: מי עוד קנה אדמה בארץ-ישראל? ולשם מה? (אברהם - את מערת המכפלה); וכן לבסס את הזיקה בין התורה והארץ. יש להסביר בכיתה את הסיבה לקריאת המצבה "א-ל-א-להי ישראֵל".

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב'
על ספר בראשית פרקים י"ח - נ'

מספר שיעורים	הפרק	הנושא
2	ל"ד	מעשה דינה
	ברית המילה בעיר שכם (כ'-כ"ד) שמעון ולוי הורגים את אנשי שכם (כ"ה-ל"א)	מעשה דינה (א'-ה') בקשת חמור ושכם (ו'-י"ב) ההצעה של שמעון ולוי (י"ג-י"ט)

(א) "וַתֵּצֵא דִּינָה בַת לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב לְרֵאוֹת בְּבִנוֹת הָאָרֶץ".
רש"י כותב: יציאתה של דינה - היא שהביאה עליה ועל משפחתה את המצב הקשה.
לא כתבנו זאת בחוברת, ולימוד זה נתון לשיקול דעתם של המורים, דהיינו: חינוך לצניעות
ושלא תהא יציאה ללא מטרה מוגדרת וערכית.
בחוברת התייחסות לכתוב בתורה - עובדות ומסקנות בצורת שאלות ותשובות.

שאלה שאינה מופיעה בחוברת:

מדוע כעס יעקב על שמעון ולוי? הרי לכאורה היה שותף במרמה!

לפניכם תשובת הרמב"ן. (פסוק י"ג)

"והתשובה, כי המרמה הייתה באמרם להימול להם כל זכר, כי חשבו שלא יעשו כן בני העיר,
ואם אולי ישמעו לנשיאם ויהיו כולם נימולים, יבואו ביום השלישי בהיותם כואבים ויקחו את
בתם מבית שכם, וזאת עצת כל האחים וברשות אביהם, ושמעון ולוי רצו להנקם מהם והרגו
כל אנשי העיר".

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב'
על ספר בראשית פרקים י"ח - נ'

מספר שיעורים	הפרק	הנושא
2	ל"ה	תשלום הנדר בבית-אל; מות רחל ולידת בנימין
		בניית מזבח ופטירת דבורה (א'-ח') התגלות ה' ליעקב, הוספת שם ליעקב, הבטחת הארץ והבנים (ט'-ט"ז)
		לידת בנימין ומיתת רחל (ט"ז-כ"א) מעשה ראובן יעקב חוזר לבית אביו (כ"ב-כ"ז) פטירת יצחק (כ"ח-כ"ט)

תשלום הנדר בבית-אל

מומלץ לעיין בחומש ולקרא את הנדר של יעקב המופיע בפרשת ויצא, פרק כ"ח פסוקים כ'-כ"ב. בחוברת כתבנו את הפסוקים על מנת להקל על התלמידים. נדר חייבים לקיים! לכן צריך יעקב לקיים את הנדר.

משימות בחוברת: ההכנות של יעקב ומשפחתו לקיום הנדר.

**שאלה שאינה מופיעה בחוברת: מנין יש לבני יעקב "אלוהי נכר"?
תשובה של רש"י לפסוק ב', ד"ה "הנכר": "שיש בידכם משלל של שכס".**

ה' מתגלה ליעקב וקורא את שמו "ישראל".
ראוי להזכיר שכבר המלאך קרא ליעקב "ישראל", אך רק כשה' קורא ליעקב בשם זה, מקבל השם את המשמעות ואת המהות.
(מסביר רש"י, בד"ה "לא יקרא שמך עוד יעקב": "לשון אדם הבא במארב ועקבה אלא לשון שר ונגיד".)
"בית א-ל" - פירושו בית של ה', מפני ששם ה' התגלה אליו.

הבטחת הארץ והבנים (ט'-ט"ז) ניתן להשוות להבטחת ה' לאברהם וליצחק.

לידת בנימין ומיתת רחל (ט"ז-כ"א) בחוברת שאלות להבנה וחזרה; זיהוי המקומות בית לחם וקבר רחל במפה, ושוב חיבור המקום המקראי למקום בארץ-ישראל של ימינו. בחוברת תמונות וציור של קבר רחל.

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב'
על ספר בראשית פרקים י"ח-נ'

בחוברת כתבנו פסוקים מספר ירמיה, פרק ל"א פסוקים י"ד-ט"ו
ניתן לשקול גם ללמד כשיר.

מעשה ראובן בחוברת סיכום פשוט על מעשה ראובן על-פי רש"י לפסוק כ"ב, ד"ה "וישכב".
נראה כי פירוש זה מחויב להבנת פשוטו של מקרא.
החלק השני בעמוד הוא בגדר רשות מה הפסיד ראובן?

"וַיְהִי בְנֵי יַעֲקֹב שְׁנַיִם עָשָׂר" (כ"ב-כ"ו)
בחוברת טבלה להשלמה לפי תרשים. מומלץ לבקש מהתלמידים ללמוד בעל-פה את שמות
שנים-עשר השבטים, רצוי במנגינה מוכרת.

יעקב חוזר לבית אביו ופטירת יצחק (כ"ח-כ"ט)

יעקב חוזר לקריית ארבע, לאביו. יצחק נפטר מהעולם זקן ושבע ימים, ויעקב ועשו קוברים
אותו במערת המכפלה בקריית ארבע, בסמוך לקבר אביו ואמו.
בחוברת תמונה של מערת המכפלה בקריית ארבע, היא חברון.

פרק ל"ו אינו מופיע בתוכנית הלימודים. לשיקול דעתם של המורים כתבנו בחוברת שתי
שאלות, מהן לומדים כי למעשה ויתר עשו על ארץ כנען מרצונו והלך לגור במקום אחר.

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב'
על ספר בראשית פרקים י"ח-נ'

פרשת וישב

מספר שיעורים	הפרק	הנושא
3	ל"ז	חלומות יוסף ומכירתו
<p>יוסף מדבר על אחיו בפני אביו, ואחיו שונאים אותו (א'-ד') יוסף מספר את חלומותיו, ואחיו מוסיפים לשנוא אותו (ה'-י"א) יוסף הולך לראות את שלום אחיו (י"ב-י"ז) אחי יוסף מתנכלים אליו להמיתו (י"ח-כ"ב) אחי יוסף משליכים אותו לבור, ואחר כך מוכרים אותו לעבד (כ"ג-כ"ח) יעקב מתאבל על בנו יוסף (כ"ט-ל"ז)</p>		

יעקב אבינו ישב בארץ מגורי אביו, בארץ כנען, ועמו שנים-עשר ילדיו, נשותיו וכל אשר לו. התורה בוחרת לספר לנו על יוסף: מקום מגוריו גילו, מעמדו, על שהוציא דיבה על אחיו, ועל היחס המיוחד שקיבל מאביו עשה לו כתונת פסים. בחוברת משימות הבנה ולימוד. כמשימת רשות שאלנו: מה הדיבה שסיפר יוסף על אחיו? בחרנו לכתוב זאת על מנת לתחום ולהסביר מהי הדיבה האמורה.

התשובה על-פי רש"י לפסוק ב', ד"ה "את דבתם רעה": "כל רעה שהיה רואה באָחיו בני לאה היה מגיד לאביו. 1. שהיו אוכלין אבר מן החי. 2. ומזלזלין בבני השפחות לקרותן עבדים".

הרחמה ושיאוש לפי שיקול דעת של האורח

יש להבדיל בין מוציא דיבה, דהיינו דבר שלא היה והוא שקר, לבין דיבה סתם, והיא אמת. יוסף הוציא דיבה של אמת מתוך כוונה טובה, אך גם זו איננה רצויה (רמב"ן). נשאלת השאלה: מדוע הביא יוסף את דיבת אָחיו ליעקב? תשובה: יוסף רצה שכל האחים יהיו צדיקים ולא יימצא פסול אף באחד! לכן סיפר לאביו מה שראה על מנת שיוכיח את בניו.

חלומות יוסף

יוסף חלם שני חלומות. את החלום הראשון פתרו האחים. את החלום השני פתר אביו יעקב. אחרי הקריאה בחומש עם התלמידים יש להתבונן בטבלה שבחוברת, ובה הפסוקים העוסקים בחלומות בתרשים זרימה על-פי חלוקה לנושאים.

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב' על ספר בראשית פרקים י"ח - נ'

הטבלה מאירה את עיני התלמידים להתבוננות רחבה ולהבנת המקרו מתוך המיקרו. בחוברת המשך משימות: ביאורי מילים, הבנת משמעות החלומות, צביעת ציורים ושאלות סיכום.

המלצה למשימה בנושא חלומות יוסף: ניתן להמחזיז את המעמד בו אחד התלמידים עומד ומספר את חלומות יוסף ותלמידים אחרים את תגובת אחיו, בחלום השני חלום יוסף ותגובת יעקב ובניו.

יוסף הולך לראות את שלום אחיו (י"ב-י"ז)

אחי יוסף מתנכלים אליו (י"ח-כ"ב)

מכירת יוסף

משימות בחוברת: מתחו קו בין השאלה לתשובה; מפה להבנת הפסוקים; הדרך שעשה יוסף לחפש את אחיו; לשון התורה והפירוש או הביאור, שאלות חשיבה: "חשבו וכתבו".

ניתן לשוחח בכיתה על קנאה בין אחים, על ויתור למניעת מחלוקת, על קנאה שמביאה לאיבוד מחשבה נורמלית עד כדי כך שרצו להרוג את יוסף.

כמו כן ניתן לשאול: מה הרגישו האחים כשראו את יוסף? מה הרגישו כשזרקו אותו לבור? מדוע רצו להרוג אותו? מי התנגד? מי צדק? מדוע טבלו את כתונת הפסים בדם, ולא בגד אחר של יוסף?

מה היה אפשר לעשות על מנת לא להגיע לשנאה זו?

מה הרגיש וחשב יוסף באותם רגעים שגילה את שנאת אחיו אליו? כיצד היה ניתן לפתור את הבעיה? מה הרגישו האחים כשראו את צערו של יעקב אביהם? האם התחרטו על מה שעשו? אילו היו יודעים שכך יהיה צערו של יעקב, האם היו מתנכלים ליוסף?

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב'
על ספר בראשית פרקים י"ח -נ'

מספר שיעורים	הפרק	הנושא
2	ל"ח	מעשה יהודה ותמר
	יהודה מודה: "צדקה ממני" (כ"ד-כ"ו) לידת בני יהודה: פרץ, זרח (כ"ז-ל')	לידת בני יהודה: ער, אונן, שלה (א'-ה') ער ואונן מתים, ותמר חוזרת לבית אביה (ו'-י"א) תמר מתחפשת על אם הדרך (י"ב-י"ט)

הצעה לפתיחת השיעור, על-פי שיקול דעת המורים: מדוע נסמכה פרשת יהודה ותמר לפרשת מכירת יוסף? תשובה של רש"י על פסוק א', ד"ה "ויהי בעת ההיא": "והפסיק בפרשתו של יוסף, ללמד שהורידוהו אָחיו מגדולתו, (את יהודה) כשראו בצרת אביהם אמרו: אתה אמרת למכרו, אלו אמרת להשיבו היינו שומעים לך".

מהי מצוות ייבום? כאשר מת אדם בלי ילדים, מצווה על אחיו להתחתן עם האלמנה כדי להקים ילדים על שם האח המת. יהודה לא רצה לתת את שלה לתמר, כי חשש שמא ימות כדרך שמתו ער ואונן.

שאלה: כיצד ייתכן שיהודה הצדיק יחטא באשה כזאת? וכיצד ייתכן שתמר תחטא? המפרשים דנים בכך, ויש כמה תשובות. אנו מציעים דרך ללימוד על-פי שיקול דעתכם. **תשובה:** לאחר שהאחים הורידו את יהודה מגדולתו, ירד יהודה מנכסיו ועזב את אחיו והלך למקום אחר, התחתן עם בת שוע (כמובן, על-פי ההלכה), ונולדו לו שלושה ילדים. לפני שניתנה התורה יכול היה גם יהודה לייבם (גמרא, יבמות). תמר כלתו רצתה לזכות שייצאו ממנה בנים, שיהיו שייכים לדור הנצח מבניו של יעקב אבינו, ולכן אמרה שאם לא ניתנה לְשָׁלָה, תנסה להתחתן עם יהודה חמיה.

לאחר מות אשתו של יהודה ביררה תמר היכן יהודה ובאיזו דרך הלך, הלכה לשם ועשתה את עצמה כמו אשה מופקרת. על-פי המדרש ראה יהודה אשה מופקרת ולא רצה ללכת אליה, אך משמים כיוונו שילך אליה. יהודה לא ידע שזו כלתו; דבר זה מלמד על צניעותה שכל זמן שהייתה בבית חמיה כיסתה את פניה.

תמר אמרה ליהודה שהיא גיורת, פנויה וטהורה. יהודה קידש אותה והתחתן אתה, ולמעשה ייבם אותה (בהלכה כתוב שיבם קונה גם ללא ידיעה).

**מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב'
על ספר בראשית פרקים י"ח - נ'**

תמר ביקשה כעירבון את המטה, החותמת והצעף של יהודה. יהודה שלח לה גדי עזים עבור הקידושין, אך השליח לא מצא אותה. כשנודע שתמר הרה, פסק יהודה; "הוציאוה ותישרף". אף-על-פי שתמר יכלה לומר בבירור שהיא הרה ליהודה, היא שלחה לו בצנעה שליח ואמרה: "לאיש שנתן לי את הסימנים האלו אני הרה". יהודה התעלה, הודה ואמר: "צדקה ממני". לתמר וליהודה נולדו שני בנים: (1) פרץ - "מה פרצת עליך פרץ"; (2) זרח - בגלל החוט האדום שנראה כמו זריחת השמש. דוד המלך הוא מבני-בניו של פרץ.

בחוברת עבודות סיכום. השלמה בחוברת על-פי רש"י לפסוק כ"ה, ד"ה: "והיא שלחה אל חמיה": "לא רצתה להלבין פניו ולומר: ממך אני מעוברת, אלא לאיש אשר אלה לו. אמרה: אם יודה מעצמו - יודה, ואם לאו - ישרפוני ואל אלבין פניו. מכאן אמרו: נוח לו לאדם שיפילוהו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים".

המלצה למשימה בנושא הלבנת פנים: לבקש מהתלמידים לספר על מקרים בהם ויתרו כדי לא לבייש חבר, לספר סיפור ששמעו, קראו או ראו על הלבנת פנים, למי שיש אומץ יספר על כך שהלבינו את פניו, מה חשב הרגיש, לימוד לחיים: לא לבייש חבר.

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב'
על ספר בראשית פרקים י"ח-נ'

מספר שיעורים	הפרק	הנושא
5	ל"ט-מ'	יוסף בבית פוטיפר ובבית האסורים
	<u>פרק מ' - יוסף בבית הסוהר</u> שרי פרעה בבית הסוהר (א'-ד') החלומות של שרי פרעה (ה'-י"א) יוסף פותר את החלום לשר המשקים (י"ב-ט"ז) יוסף פותר את החלום לשר האופים (ט"ז-י"ט) פתרונות יוסף מתקיימים (כ')	<u>פרק ל"ט - יוסף בבית פוטיפר</u> יוסף עבד בבית פוטיפר (א'-ו') אשת פוטיפר (ז'-י"ב) אשת פוטיפר מאשימה את יוסף (י"ג-י"ט) יוסף בבית הסוהר (כ"א-כ"ג)

פרק ל"ט. יוסף בבית פוטיפר

(פסוק ב') "וַיְהִי ה' אֶת יוֹסֵף, וַיְהִי אִישׁ מְצַלִּיחַ, וַיְהִי בְּבֵית אֲדֹנָיו הַמִּצְרִי". היסוד להצלחתו של יוסף בבית פוטיפר, ובמצרים בכלל, הוא היות ה' עם יוסף בכל מעשיו, משום שיוסף הלך בדרך ה'.

ניתן לשאול בכיתה: מה הרגיש יוסף כשהיה בודד בארץ זרה, שבה עובדים עבודה זרה? מה חשב על אביו ואחיו? האם גילה את היותו בן יעקב (נער עברי)? מה גרם ליוסף להתגבר על הניסיון הקשה של אשת פוטיפר? (יראת שמים, דמות אביו) מה הרגיש כשהיה בבית הסוהר על דבר שלא עשה? (הכול מאת ה' ויש לעמוד בניסיון) כיצד התנהג לאסירים, כשמינו אותו אחראי בבית הסוהר? (היה אחראי ואסיר)

התורה כותבת על הנסיונות והתלאות שעבר יוסף במצרים לצד היותו איש מצליח, עֶבֶד בבית פוטיפר - ומאידך אחראי בבית פוטיפר, יפה תואר - ומאידך נסיון אשת פוטיפר, אסיר בבית האסורים - מאידך אחראי בבית האסורים. לאחר עמידתו של יוסף בכל הנסיונות והמצבים הקשים מרומם אותו ה' להיות שליט במצרים, כמו שנלמד בפרק מ'. ניתן לדון בכיתה על אמונתו של יוסף בה': גם במצבים הקשים ידע שה' אתו ולא יעזוב אותו, הכול משמים.

בחוברת משימות להבנה וחזרה, סדרו את האירועים לפי סדר התרחשותם, הקיפו את התשובות הנכונות, מי אמר? ולמי אמר?

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב' על ספר בראשית פרקים י"ח - נ'

פרק מ'. יוסף בבית הסוהר

יוסף פותר החלומות

יוסף בבית הסוהר, אף שלא עשה דבר רע, אלא משום שהעלילו עליו - וכל זאת משום אמונתו ורצונו לעבוד את ה' ולהתגבר על היצר הרע.

יוסף שלם עם מצבו ויודע כי הכול לטובה ומאת ה', ומקווה שיבואו ימים טובים יותר. ואכן, כך היה: (א) "וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה חָטְאוּ מִשְׁקָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְהָאֶפֶה לְאֲדֹנָיָהם לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם". אין הכתוב מבאר את חטאם, אבל רז"ל דרשו כי חטא שר המשקים היה שנמצא זבוב בכוס, וחטא שר האופים היה שנמצא צרור בגלוסקה שנתן לפני המלך (רש"י, רבנו בחיי). לכן כעס עליהם המלך ושם אותם בבית האסורים. הדגש: חטא מוסרי של המלוכה - ולא חטא בעברה על מצוות התורה.

(ה) "וַיַּחְלְמוּ חֲלוֹם שְׁנֵיָהֶם, אִישׁ חֲלָמוֹ בְּלֵילָה אֶחָד, אִישׁ כְּפַתְרוֹן חֲלָמוֹ". מבאר רש"י, ד"ה "איש כפתרון חלמו": "כל אחד חלם חלום הדומה לפתרון העתיד לבא עליהם". הם מספרים את החלום ליוסף, והוא פותר להם אותו; ואכן, כך היה במציאות.

אחרי הקריאה בחומש עם התלמידים על חלומות שר המשקים ושר האופים ופתרונם, יש להתבונן בטבלה שבחוברת, ובה תרשים זרימה על-פי חלוקה לנושאים.

טבלה זו אינה במקום הלימוד בחומש, אלא לאחר הלימוד בחומש. מטרתה להאיר את עיני התלמידים להתבוננות וחלוקת הפסוקים ולהבנה פרטנית וכוללת בסדר המועיל ביותר להבנה.

בחוברת הסבר ותמונות להבנת פסוק י': "וּבְגָפֶן נִשְׁלְשָׁה שָׂרִיגָם, וְהִיא כְּפֶרֶחַת, עֶלְתָּה נֶצֶה, הַבְּשִׁילוֹ אֲשַׁכְּלֶתֶיךָ עֲנָבִים".

משימות נוספות בחוברת: תפקידי השרים, ציורים להמחשה ולצביעה, שאלות לחזרה וסיכום.

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב'
על ספר בראשית פרקים י"ח - נ'

פרשת מקץ

מספר שיעורים	הפרק	הנושא
3	מ"א	יוסף פותר את חלומות פרעה; פרעה ממנה את יוסף משנה למלך.
		החלומות של פרעה (א'-ז') אין פותר לחלומות פרעה (ח'-י"ג) יוסף מובא לפני פרעה (י"ד-כ"ד) יוסף פותר את חלומות פרעה (כ"ד-ל"ב)
		יוסף נותן עצה לפרעה (ל"ג-ל"ז) יוסף משנה לפרעה (ל"ח-מ"ז) יוסף מושל מצרים ולידת בניו (מ"ז-נ"ב) הרעב בעולם והשבר במצרים (נ"ג-נ"ז)

התורה כותבת על יוסף במצרים: על היותו אסיר בבית הסוהר ועד שליטתו על כל ארץ מצרים. יד ההשגחה העליונה מסבבת: השרים חוטאים ומושלכים לבית הסוהר; חולמים ומקבלים את פתרונותיו של יוסף; פרעה חולם שני חלומות, ולמרות יועציו וחכמיו הרבים אין אפילו אחד שהפתרון שלו מניח את דעתו; שר המשקים מספר על יוסף; מריצים את יוסף מהבור; יוסף פותר את חלומותיו של פרעה; יוסף מתמנה למשנה למלך מצרים - הכול במעבר חד ומהיר! כאמור: ברצון ה'.

בחוברת ביאורי מילים להבנת הפסוקים א'-ט' ועבודת סיכום, השלמה של התלמידים. בחוברת החלום הראשון והחלום השני של פרעה, והאם הצליחו לפתור אותם? בחוברת איורים להמחשה: פרות כחושות ומלאות, שבע שיבולים בקנה אחד. משימה בחוברת; איזו פְּעֻלָּה עָשָׂו בְּמִהִירוֹת? (פסוק י"ד) המטרה להראות שהגיעה ישועתו של יוסף ומהר הוציאו אותו מבית הסוהר כדי שיעמוד לפני המלך. ניתן לערוך השוואה בין הפסוקים הבאים:

פרק ל"ט פסוק כ': "וַיִּקַּח אֲדֹנָי יוֹסֵף אֹתוֹ וַיִּתְּנֵהוּ אֶל בֵּית הַסֵּהר..."
פרק מ"א פסוק י"ד: "וַיִּשְׁלַח פְּרֹעֶה וַיִּקְרָא אֶת יוֹסֵף וַיְרִיצֵהוּ מִן הַבּוֹר."

ניתן לערוך סיכום על יוסף והחלומות, שני חלומות חלם יוסף, שני חלומות פתר יוסף לשני השרים, ושני חלומות פתר לפרעה.

בחוברת סיכום על פתרון החלומות, על ההצעות שהציע יוסף לפרעה ועל מינוי יוסף למשנה למלך מצרים. חשוב להסביר כי כל מהלך זה נעשה משמים על מנת להביא את יעקב ובניו

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב'
על ספר בראשית פרקים י"ח - נ'

למצרים בדרך מכובדת, כדי שבסופו של דבר יתקיים רצון ה': "ועבדום ועינו אותם", שנאמר לאברהם בברית בין הבתרים (פרשת לך-לך).

בחוברת משימות חזרה והבנה על הפעולות שעשה יוסף במצרים בשנות השובע לקראת שנות הרעב; על לידת בניו מנשה ואפרים וקריאת שמותם לפי מה שנעשה ליוסף בחייו עד עתה.

ראוי ללמד ולהסביר:

מהם מכשפים? האם יש היום? האם זה אמיתי? האם התורה מתירה או אוסרת?

מהו ההבדל בין חרטומים לחכמים? תשובת אבן עזרא על בראשית פרק מ"א פסוק ח':
"חרטומי - מלה מרובעת ויתכן להיות ארמית או מצרית. והם חכמי התולדות: ואת כל חכמיה - במזלות ופתרון חלומות".

מדוע קיבל פרעה את פתרון יוסף - ולא את פתרון החרטומים והחכמים?

תשובת רבינו בחיי / פסוק לז:

"וייטב הדבר בעיני פרעה - ראו כי עצה טובה הייתה ותועלת רב למלך ולגדולי המלכות ולדלת הארץ ע"כ מצא חן והודו לדבריו".

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב'
על ספר בראשית פרקים י"ח - נ'

מספר שיעורים	הפרק	הנושא
4	מ"ב	אחי יוסף יורדים למצרים; יוסף מאשים אותם בריגול ואוסר את שמעון
		הירידה הראשונה למצרים בני יעקב יורדים למצרים (א'-ה') יוסף מכיר את אחיו ומתנכר להם (ו'- י"ז) יוסף שולח את אחיו, אוסר את שמעון; חרטת האחים (י"ח-כ"ד)
		אחד מהאחים מוצא את כספו בשקו (כ"ה-כ"ח) האחים מספרים ליעקב מה היה להם ועל כך שיוסף מחייב אותם להביא את בנימין (כ"ט-ל"ד) שאר האחים מוצאים את כספם בשקם (ל"ה) הצעת ראובן ליעקב עבור בנימין (ל"ז-ל"ח)

בעמוד הראשון על פרק מ"ב שבחוברת כתבנו טבלה, ובה ביאורי מילים ומשפטים. מטרתה להיות עזר לתלמידים בהבנת הלימוד. לאחר קריאת היחידה מהחומש, בשלב ההסבר, אנו ממליצים לבקש מהתלמידים להסביר על-פי הבנתם או להיעזר בטבלה שלפניהם. כדי להקל על ההתמצאות - ציינו בטבלה גם את הפסוקים והיא מותאמת לתועלת התלמידים גם בהשלמת שאר המשימות שבחוברת.

בעקבות הרעב בארץ כנען מבקש יעקב מבניו לרדת למצרים כדי לקנות אוכל. יעקב משאיר את בנימין בכנען, ועשרת האחים יורדים למצרים. כשהם מגיעים, יוסף מזהה אותם אך הם לא מזהים אותו. אף שיוסף מכיר את שפתם, הוא מעמיד מתורגמן (מליץ), שידבר אתם בלשון הקודש ויתרגם לו לשפה המצרית (את בנו מנשה - רש"י).

יוסף מאשים אותם שהם מרגלים. (לפי המדרש - משום שהתפצלו ונכנסו בעשרה שערים, כדי שלא ייראו כקבוצה אחת, וגם כדי לחפש את יוסף במצרים.) אחי יוסף טוענים שהם לא מרגלים, אך הוא מתעקש שכן, הם מספרים לו על אחד האחים שלהם שנעלם, ויוסף חוזר ואומר שזוהי ההוכחה שהם מרגלים, הבאים לבדוק את ארצו, ואוסר אותם למשך שלושה ימים. לבסוף הוא פוסק שעל מנת שיאמין לדבריהם, עליהם להביא את האח הקטן שלהם שנשאר בכנען. הוא אוסר את אחד האחים אצלו, עד שיחזרו בפעם הבאה.

האחים אינם יודעים שהעומד מולם הוא יוסף בכבודו ובעצמו. הם מקיימים דיון בנוכחתו, ובו הם מביעים חרטה על מה שעשו. יוסף שומע את החרטה על מעשיהם והולך למקום צדדי שלא רואים אותו ובוכה שם. הוא אוסר את שמעון ומצווה על עבדיו למלא את השקים של אחיו באוכל ולהחזיר להם את כספם.

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב'
על ספר בראשית פרקים י"ח - נ'

הצעות לדיון בכיתה

יוסף אמר: "את האלוקים אני ירא" (פסוק י"ח). יש להסביר מהי יראת אלוקים, ומדוע אמר זאת? מי עוד אמר זאת? או על מי נאמר? (על אברהם: "עתה ידעתי כי ירא אלוקים אתה". אברהם אמר: "רק אין יראת אלוקים במקום הזה והרגוני על דבר אשתי".) מדוע לא התוודע יוסף לאחיו בפעם הזו? האם חשדו האחים שהעומד מולם הוא יוסף? מדוע? האם חרטת האחים, שנאמרה בפני יוסף, הייתה אמיתית? מה אמרו זה לזה על הקנאה שהייתה להם על יוסף ועל החלומות שלו? מדוע הסכימו שיוסף יאסור את שמעון? לעומת זאת, מה חשב יוסף כששמע את אחיו מתחרטים? מדוע ציווה להביא את בנימין? ומה חשב על חלומותיו לפני הרבה שנים? מדוע ציווה להחזיר להם את כספם?

בין המשימות שבחוברת! השלמת הטבלה מתוך מאגר תשובות. שאלות זהות ותשובות שונות לפסוקים כ"ז, ל"ה.

(ל"ה) "וַיְהִי הֵם מְרִיקִים שְׂקֵיהֶם, וְהָיָה אִישׁ צָרוּר כְּסָפוֹ בְּשָׂקוֹ, וַיִּרְאוּ אֶת צָרְרוֹת כְּסָפֵיהֶם הַמָּה וְאָבִיהֶם וַיִּירָאוּ."	(כ"ז) "וַיִּפְתַּח הָאֶחָד אֶת שָׂקוֹ לְתֵת מִסְּפוֹ לְחֻמְרוֹ בַּמָּלֶן, וַיִּרְא אֶת כְּסָפוֹ וְהָיָה הוּא בְּפִי אֲמַתְחָתוֹ."
--	---

פסוק ל"ו: יעקב מזכיר ארבעה אנשים, כל אחד וסיפורו, וכאבו על כולם. בחוברת חלוקה בפסוק בהדגשה שלנו, ושאלות להבנת הפשט בצורת התבוננות בפסוק.

שאלה בחוברת: מדוע לא קיבל יעקב את הצעתו של ראובן? המורים יכוונו את התלמידים לתשובה, והתלמידים ישלימו בחוברת.

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב'
על ספר בראשית פרקים י"ח - נ'

מספר שיעורים	הפרקים	הנושא
5	מ"ג-מ"ד	האחים יורדים שוב למצרים; מעשה הגביע ודברי יהודה
	<u>פרק מ"ד: הירידה השלישית למצרים</u> הסתרת הגביע באמתחת בנימין (א'-ה') מציאת הגביע באמתחת בנימין (ו'-י"ג) האחים חוזרים לבית יוסף (י"ד-ט"ו) הצעתו של יהודה ליוסף (ט"ז - י"ז) יהודה ניגש ליוסף ומדבר אתו (י"ח-ל"ד)	<u>פרק מ"ג: הירידה השנייה למצרים</u> יעקב שולח שוב את בניו לשבור אוכל; ערבות יהודה על לבנימין (א'-י') המנחה ותפילת יעקב על בניו (י"א-ט"ו) האחים בבית יוסף (ט"ז-כ"ד) יוסף ובנימין בבית יוסף (כ"ה-ל"ד)

בעמוד הראשון על פרק מ"ג שבחוברת כתבנו טבלה, ובה ביאורי מילים ומשפטים. מטרתה להיות עזר לתלמידים בהבנת הלימוד. לאחר קריאת היחידה מהחומש, בשלב ההסבר, אנו ממליצים לבקש מהתלמידים להסביר על-פי הבנתם או להיעזר בטבלה שלפניהם. כדי להקל על ההתמצאות ציינו בטבלה גם את הפסוקים, והיא מותאמת לתועלת התלמידים גם בהשלמת שאר המשימות שבחוברת.

פרק מ"ג

יעקב שולח שוב את בניו לשבור אוכל,

וערבות יהודה על לבנימין (א'-י')

בני יעקב אומרים כי אינם יכולים לרדת למצרים ללא בנימין, כי הורדתו למצרים היא עדות לכך שדבריהם אמת.

רשות / ניתן להדגיש את ההבחנה בין ערבות יהודה לבנימין
לבין התחייבות ראובן על בנימין.

ראובן הציע את הצעתו מיד בשובם ממצרים (בפרק הקודם): "את שני בני תמית אם לא אביאנו אליך; תנה אותו על ידי, ואני אשיבנו אליך".

יהודה הציע את הצעתו כאשר סיימו לאכול את השבר אשר הביאו ממצרים ואמר: "אֲנֹכִי אֶעֱרְבֶנּוּ, מִיַּדִּי תִבְקָשׁנּוּ; אִם לֹא הִבִּיאֲתִיו אֵלֶיךָ וְהִצַּגְתִּיו לְפָנֶיךָ, וְחָטְאתִי לָךְ כָּל הַיָּמִים".

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב' על ספר בראשית פרקים י"ח - נ'

יעקב ציווה לאחים שיקחו אתם למצרים **"מִזְמַרְתְּ הָאָרֶץ"**. פירוש: מהמשובח שבארץ, שהכול מזמרים עליו. יעקב בירך אותם לפני יציאתם: **"וְאֵל שְׂדֵי יִתֵּן לָכֶם רְחֻמִּים לְפָנַי הָאֵישׁ, וְשִׁלַּח לָכֶם אֶת אַחֲיֵכֶם אַחֵר וְאֶת בְּנֵימִין"**. בחוברת משימות מובנות להבנה וחזרה.

אחי יוסף יורדים בפעם השנייה למצרים. הם מובאים לבית יוסף וחוששים שיענישו אותם על כך שהכסף הוחזר לשקם; אך האיש בבית יוסף מרגיע אותם ואומר: **"שְׁלוֹם לָכֶם, אֵל תִּירָאוּ! אֶלְקֵיכֶם וְאֶלְקֵי אֲבִיכֶם נָתַן לָכֶם מִטְּמוֹן בְּאֲמַתְחֹתֵיכֶם, כִּסְפֶכֶם בָּא אֵלַי, וּמוֹצֵיא אֵלֵיהֶם אֶת שַׁמְעוֹן. הֵם מֵתְכוֹנְנִים לְקִרְאֵת הַפְּגִישָׁה עִם יוֹסֵף. הוּא פּוֹגֵשׁ אוֹתָם בְּצַהֲרֵי יוֹם וְשׂוֹאֵל אוֹתָם: "הַשְׁלוֹם אֲבִיכֶם הַזֶּקֶן, אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם, הַעוֹדְנוּ חִי?"**

ניתן להדגיש כי יוסף מתחיל את המפגש עם אחיו בשאלה על שלום אביו משום כבוד אביו, ומשום שחרד לשלומם וקיווה עוד לראותו בחייו.

כשרואה יוסף את בנימין, אינו יכול עוד להתאפק ובוכה בחדר צדדי.

ראוי להדגיש את הקשר בין יוסף לבנימין: הוא אחיו מאם אחת מרחל, לצד היות שאר האחים אחיו מאבא אחד, אך מאמהות אחרות: לאה והשפחות. הערה. בנימין היה בן שלושים ואחת בפגישתו עם יוסף במצרים.

"וַיִּתְּמֵהוּ הָאֲנָשִׁים אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ" (פסוק ל"ג)

המצרים ישבו לבד, והאחים ישבו לבד. יוסף מזמין אותם לסעודה אצלו בבית ומושיב אותם לפי סדר לידתם. האחים מתפללים על כך. כל אחד מהאחים מקבל מנה, ואילו בנימין מקבל חמש מנות. שאלה בחוברת: מדוע קָבַל בְּנֵימִין יוֹתֵר מִכָּל הָאֲחִים שָׁלוֹם?

פרק מ"ד: גביע הכסף של יוסף

יוסף מצווה שוב להחזיר לאחיו את כספם, ולטמון את גביע הכסף בשקו של בנימין. בבוקר האחים יוצאים ממצרים לארץ כנען, החמורים שלהם עמוסים בשקים מלאים אוכל - ופתאום רואים את השליח של יוסף ממחר לקראתם ושואל אותם: **"לָמָּה נְשַׁלְּמֶתֶם רְעָה תַּחַת טוֹבָה?"** שאלות בחוברת: מה הרעה ומה הטובה?
הרעה - גנבת הגביע.

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב'
על ספר בראשית פרקים י"ח - נ'

הטובה - יוסף כיבד אותם מאוד ודאג להם לאוכל.
האחים טוענים לזכותם שאינם גנבים ואומרים (פסוק ח'):
"הֵן כֶּסֶף אֲשֶׁר מָצְאוּנוּ בְּפִי אִמְתַּחֲתֵינוּ הִשִּׁיבֵנוּ אֵלֶיךָ מֵאֲרֶץ כְּנָעַן,
וְאֵיךְ נִגְנַב מִבֵּית אֲדֹנָיִךְ כֶּסֶף אוֹ זָהָב?"
רש"י על פסוק זה כותב בד"ה "הן כסף": "זה אחד מעשרה קל וחומר האמורים בתורה".
פירושו: אם את הדבר הקל החזרנו - הכסף שהיה באמתחותינו
איך נעשה דבר כל כך חמור - לגנוב מבית המלכות כסף או זהב?
משימה בחוברת: לזהות מהו הדבר הקל, ומהו החמור? ניתן להסביר את המושג בכללות
ולפרטו בפרקנו.

לפי ההסכם לוקח השליח של יוסף את בנימין חזרה למצרים להיות עבד. האחים מגיבים
בכאב ובצער, קורעים את בגדיהם וחוזרים עם בנימין למצרים.

משימה בחוברת: מה אמרו לפני שמצאו את הגביע?
ומה אמרו אחרי שמצאו את הגביע?
קיום חלומו של יוסף: אחד-עשר אחיו משתחווים לו.

דברי יהודה ליוסף: "מֶה נִדְבַר וְמֶה נִצְטַדֵּק? הֲאֵלֶקִים מָצָא אֶת עֹן עֲבָדֶיךָ".
יהודה תולה את מצבם בגלל העוון שמכרו את יוסף!
לכן קיבלו עליהם את הדין שכולם יהיו עבדים ליוסף.

אך יוסף התנגד ואמר: "מלכתחילה אמרתם שהגנב ימות ושאתם תהיו לעבדים, אבל אני
שופט אתכם לפני משורת הדין; כי אני מאמין לכם שאתם אנשים ישרים, אבל בנימין לא
היה אתכם בפעם הקודמת, והפעם הוכח שהוא גנב. לכן הוא יהיה עבד, וְאַתֶּם עֲלוּ לְשָׁלוֹם
אֶל אֲבִיכֶם".

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב'
על ספר בראשית פרקים י"ח - נ'

פרשת ויגש

הנושא	הפרק
יהודה ניגש ליוסף ומדבר אתו (י"ח-ל"ד)	מ"ד

יהודה ניגש ליוסף ומדבר אתו כדי לעורר את רחמיו, כי יוסף אמר להם: "את האלוקים אני ירא"; ומי שיש לו יראת אלוקים מקבל דברי אמת.

יהודה מספר את כל סיפור ירידתם למצרים ואומר: (י"ט) "אדוני שאל את עבדיו" - "מתחילה בעלילה באת עלינו, למה היה לך לשאול כל אלה? בתך היינו מבקשים? או אחותנו אתה מבקש? ואעפ"כ ונאמר אל אדוני, לא כיחדנו ממך דבר". (רש"י)

יהודה מספר על אביו יעקב ועל הכאב הגדול שייגרם לו בגלל בנימין - "ונפשו קשורה בנפשו"; על כך שהוא ערב לנער, ולכן הוא מדבר כנציג האחים וגם כמחויב יותר מכולם. יהודה מציע את עצמו להיות עבד במקום בנימין (רש"י לפסוק ל"ג, ד"ה "ישב נא עבדך": "לכל דבר אני מעולה ממנו; לגבורה ולמלחמה ולשמע").

(ל"ד) "כִּי אֵיךְ אֶעֱלֶה אֶל אָבִי וְהִנֵּער אֵינְנוּ אֶתִּי? פֶּן אֶרְאֶה בָרַע אֲשֶׁר יִמָּצֵא אֶת אָבִי". ניתן לדון בכיתה בדברי יהודה ליוסף על בנימין ולשאלו: האם גם על יוסף היה מדבר כעת את אותם דברים?

פסוק ל"ד מלמד על האחריות שנטל יהודה ועל רגישותו לכבוד אביו. נקודות אלו יכולות להיות מקור להעצמת המושגים "אחריות" ו"כיבוד הורים".

בחוברת עבודה ייעודית בטבלה, המשלבת פסוקים, הסבר ושאלות, וכן שאלות פתוחות המסכמות את הלימוד.

המעוניינים הרחיב בנושא פגישת יהודה ויוסף יעיינו בילקוט מעם לועז, וימצאו בו מדרשים רבים.

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב'
על ספר בראשית פרקים י"ח - נ'

מספר שיעורים	הפרקים	הנושא
4	מ"ה-מ"ו	יוסף מתגלה לאחיו. יעקב יורד למצרים ומתיישב בארץ גושן.
	<u>פרק מ"ו</u> התגלות ה' ליעקב (א'-ד') יעקב וכל משפחתו יורדים למצרים (ה'-ז') מספר בני יעקב שירדו למצרים (ח'-כ"ז) פגישת יעקב עם יוסף (כ"ט-ל"ד)	<u>פרק מ"ה</u> יוסף מתוודע לאחיו (א'-ט"ו) הדבר נשמע בבית פרעה (ט"ז-כ') אחי יוסף חוזרים לכנען (כ"א-כ"ד) הבשורה ליעקב: "יוסף חי" (כ"ה-כ"ח)

בעמוד הראשון על פרק מ"ה שבחוברת כתבנו טבלה, ובה ביאורי מילים ומשפטים. מטרתה להיות עזר לתלמידים בהבנת הלימוד. לאחר קריאת היחידה מהחומש, בשלב ההסבר, אנו ממליצים לבקש מהתלמידים להסביר על-פי הבנתם או להיעזר בטבלה שלפניהם. כדי להקל על ההתמצאות ציינו בטבלה גם את הפסוקים, והיא מותאמת לתועלת התלמידים גם בהשלמת שאר המשימות שבחוברת.

פרק מ"ה

לפני שיוסף מתגלה לאחיו, הוא מוציא את כל המצרים מעליו כדי שאחיו לא יתביישו:
(ג) "וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָחָיו: אֲנִי יוֹסֵף; הֲעוֹד אָבִי חַי? וְלֹא יָכֹלוּ אָחָיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ, כִּי נִבְהָלוּ מִפְּנֵיו."

בחוברת משימות חשיבה והבנה על התגלות יוסף לאחיו.
אנו ממליצים לשאול כיצד אמר יוסף "אני יוסף; העוד אבי חי? בהטחה? ברגיעה? בתוכחה? ולאפשר לתלמידים לקרא חלק זה בכיתה בקול ובהטעמה הראויה. במקביל - לימוד העובדה שכתבה בתורה: "ולא יכלו אחיו לענות אתו, כי נבהלו מפניו".

יוסף מרגיע את אחיו ואומר להם כי ה' שלח אותו למצרים כדי לאפשר להם, לבני יעקב, לעבור את ימי הרעב בארץ שבה אין רעב.
בחוברת משימה: שאלות ותשובות בלשון הכתוב.
יוסף נותן לאחיו מתנות, ולבנימין נותן יותר.
שאלת חשיבה בחוברת: מדוע קיבל בנימין יותר משאר האחים?

**מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב'
על ספר בראשית פרקים י"ח - נ'**

הבשורה ליעקב: "יוסף חי" (כ"ה-כ"ח)

מה ראה יעקב שגרם לו להאמין שיוסף חי?
סיכום שאלות לתלמיד.

פרק מ"ז: התגלות ה' ליעקב (א'-ד')

ארבע הבטחות הבטיח ה' ליעקב.
בחוברת משימה לפי הפסוקים.

מספר בני יעקב שירדו למצרים (ח'-כ"ז)

בחוברת השלמת מספר הנפשות שירדו למצרים לפי הפסוקים, חשוב להדגיש כי אין מדובר בדיעה טכנית, אלא במהות, שבה רואים את גודל חסדיו של ה': שבעים נפשות ירדו למצרים, ובסופו של דבר יצאו שש מאות אלף גברים, מלבד נשים וילדים.

שאלת בחוברת: מדוע שלח יעקב את יהודה למצרים?
יש להפריד בין הפשט למדרש.

לפי המדרש - בחוברת על-פי רש"י לפסוק כ"ח: המטרה להראות כי למרות הרעב ורצונו של יעקב לפגוש את בנו, אין הוא מוותר על קרבתו ונאמנותו לבורא עולם.
גם יוסף יודע זאת ומייחד להם מקום במצרים, הנקרא גושן.
זהו לימוד לחיים - בכל מקום צריך יהודי לדאוג לא להתחבר לגויים, ובמקום מושבו לדאוג לכל מה שיהודי זקוק לו: בית מדרש ובית כנסת ותשתית לחיים יהודיים.

**המלצה למשימה בכיתה: התלמידים יספרו על המוטיבים היהודיים במקום מגורם, בית הכנסת, בית המדרש, שיעורי תורה, רב השכונה או רב העיר, אירגוני חסד ועוד...
ניתן לאפשר להם לשבח את הסובב אותם ולהעלות הצעות לשיפור ותיקון.**

פגישת יעקב עם יוסף (כ"ט-ל"ד)

התורה כתבה על רצונם של יעקב ויוסף להיפגש לאחר שנות ניתוק רבות. כעת מגיע הרגע הגדול שבו מתגשמות משאלותיהם.
יש להדגיש כי יוסף יוצא לקראת אביו, ולמרות מעמדו הרם מכין בעצמו את המרכבה לקראת הנסיעה משום **מצוות כיבוד אב**.

בחוברת משימה בנושא זה, וכן שאלות פתוחות על פגישת יעקב ויוסף.
המלצה למשימה בנושא כבוד ההורים: לבקש מהתלמידים לספר על כיבוד ההורים בביתם או כיבוד ההורים שראו או חוו במשפחתם או בסביבתם.

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב'
על ספר בראשית פרקים י"ח - נ'

מספר השיעורים	פרק	הנושא
2	מ"ז	יוסף מכלכל את מצרים בשנות הרעב
<p>יוסף מציג מקצה אחיו לפני פרעה (א'ו') יעקב לפני פרעה; יוסף מושיב את אחיו בארץ רעמסס (ז'י"ב) המצרים קונים בכל רכושם תמורת הלחם (י"ג-י"ז) יוסף קונה לפרעה את אנשי מצרים ואת אדמותיהם (י"ח-כ"ב) יוסף מחלק זרע למצרים וקובע את חוק החומש (כ"ג) יעקב משביע את יוסף לקוברו במערת המכפלה (כ"ח-ל"א)</p>		

(א'ו') יוסף מציג מקצה אחיו לפני פרעה. הם אומרים לפרעה כי הם רועי צאן, ופרעה מבין שלא תצמח מהם טובה, ואומר ליוסף שידאג להם.

(ז'י"ב) יוסף מביא את יעקב אביו לפני פרעה. בחוברת השאלות ששאל פרעה את יעקב והתשובות שהשיב לו, ניתן להדגיש את חוכמת יעקב בתשובותיו: הוא מחלק את מהות חייו הזמניים בעולם הזה, "מעט ורעים"; וכן דבריו על חיי אבותיו. יוסף מושיב את אחיו ברעמסס - מחוז בארץ גושן - ודואג לכל מחסורם. ניתן לעמוד על כך שמי שהיכולת בידו צריך לדאוג למשפחתו ולכל מי שיש לו אפשרות לעזור לו.

מכאן כותבת התורה על חוכמתו של יוסף, המנהל את ארץ מצרים ולמעשה את כל האזור שבו הרעב. שלושה שלבים בביצוע ההשתלטות של יוסף:

1. בתחילה מקבל יוסף את הכסף והרכוש של המצרים עבור הלחם.
2. אחר כך את המקנה.
3. ולבסוף את העם כעבדים ואת אדמתם.

בחוברת טבלת סיכום, המיועדת למורים ולמתקדמים. בטבלה מפורטים שלושת השלבים, וכן ביאורי מילים על כל פסוק. לאחר קריאת היחידה בחומש ימצאו המורים בטבלה עזר רב בהקניית החומר הלימודי ובתפיסה החזותית של הנלמד לכל רמות התלמידים בכיתה. בטבלה משימות נוספות הפרוסות בשני דפי עבודה.

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב'
על ספר בראשית פרקים י"ח - נ'

פרשת ויחי

יעקב משביע את יוסף (כ"ח-ל"א)

בחוברת משימות הבנה וחזרה על הנושאים הבאים: שנות חייו של יעקב בארץ מצרים ובכלל; בקשת יעקב מיוסף והשבועה.

מדוע השביע דווקא את יוסף? ניתן לאפשר לתלמידים להגיע לתשובה שכתב רש"י לפסוק כ"ט, ד"ה "ויקרא לבנו ליוסף": "למי שהיה יכולת בידו לעשות". כלומר היותו מושל במצרים.

שאלה בחוברת: מי עוד השביע בצורה כזו? (אברהם אבינו את עבדו).

רשות. ניתן להתייחס למושג "פרשה סתומה" על-פי רש"י לפסוק כ"ח, ד"ה "ויחי יעקב": "למה פרשה זו סתומה? לפי שכיוון שנפטר יעקב אבינו, נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד שהתחילו לשעבדם. דבר אחר: שביקש לגלות את הקץ לבניו, ונסתם ממנו".

חלוקת הנושאים בפרשת ויחי

מספר השיעורים	הפרקים	הנושא
5	מ"ח-מ"ט	צוואת יעקב; ברכות יעקב ליוסף ובניו ולשבטים; מות יעקב
דן (ט"ז-י"ח) גד (י"ט) אשר (כ') נפתלי (כ"א) יוסף (כ"ב-כ"ה) בנימין (כ"ז) סיוס הברכות (כ"ח)	<u>פרק מ"ט</u> ברכות יעקב פתיחה (א'-ב') ראובן (ג'-ד') שמעון ולוי (ה'-ז') יהודה (ח'-י"ב) זבולון (י"ג) יששכר (י"ד-ט"ז)	<u>פרק מ"ח</u> יוסף מבקר את אביו (א'-ב') אפרים ומנשה לפני יעקב (ג'-ז') ברכת יעקב ליוסף ולבניו- (ח-כ') יעקב מגלה שה' ישיב את העם לארץ - (כ"א-כ"ב)
מות יעקב אבינו וצוואתו (כ"ט-ל"ג)		

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב' על ספר בראשית פרקים י"ח - נ'

יוסף מבקר את אביו (א'-ב')

שתי מצוות קיים יוסף: 1. כיבוד אב. 2. ביקור חולים.

אפרים ומנשה לפני יעקב והברכות (ג'-כ')

(יד) "וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת יָמִינוֹ וַיָּשֶׁת עַל רֹאשׁ אֶפְרַיִם, וְהוּא הֶצְעֵיר, וְאֶת שְׁמָאלוֹ עַל רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שְׁכַל אֶת יָדָיו, כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר."

"שְׁכַל אֶת יָדָיו" - פירושו: עשה בחוכמה, בְּשֶׁכַל, שהפך את ידיו - אפילו שמנשה הבכור. בחוברת משימות להבנת הפעולה והמשמעות המהותית, וכן ציור להמחשה.

שתי ברכות בירך יעקב את בניו של יוסף:

1. ברכה ראשונה, אישית: בחוברת הברכה והפירוש.

2. ברכה שנייה: שכל אחד מישראל יברך את בניו שיהיו כאפרים ומנשה.

בחוברת ציטוט מסידור התפילה על הברכה הזו, שנאמרת בעדות שונות לפני הקידוש בליל שבת. ניתן לשתף את התלמידים ולשאול: אצל מי בבית נוהגים מנהג זה? מתי? וכו'... בחוברת כתבנו גם את נוסח הברכה לבנות: יְשִׁימָךְ אֱלֹהִים כְּשָׂרָה, רְבֵקָה, רָחֵל וְלָאָה.

המלצה למשימה בנושא ביקור חולים: לבקש מהתלמידים לספר על מצוות ביקור חולים שראו או חוו, ניתן ליזום מצוות ביקור חולים בבית פרטי או בבית חולים.

פרק מ"ט פתיחה לברכות יעקב (א'-ב')

לפני פטירתו של יעקב מהעולם הוא קורא לבניו ואומר: "הָאֶסְפוּ וְאֶגִּידָה לָכֶם אֶת אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים"; אך למעשה מפסוק ג' הוא מתחיל לברך את בניו, ואין התייחסות לאחריית הימים (היינו ימות המשיח - רמב"ן).

יעקב מברך את בניו לפני מותו (ג'-כ"ח)

יש בברכות שבח ותוכחה, עבר ועתיד, עובדה ונבואה, ברכות והסתייגות, אזכור מעשה היחיד לטובה או לרעה והשפעתו המיידית או לדורות.

יעקב אבינו מזכיר את העבר ומתנבא על העתיד, ומדמה את מהות בניו למאפיינים של בעלי חיים: חוזק כאריה, מהיר כאיילה, סובל כחמור; מדמה את העושר והטוב ליינן רב עד כדי כך שניתן לכבס בו בגדים, ועוד רבות.

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב' על ספר בראשית פרקים י"ח-נ'

לימוד הברכות מורכב מאוד. כל בני יעקב מוזכרים, ולכל אחד התייחסות בפסוקים - לעתים פסוקים רבים, וכן תת-נושאים רבים. לכן מלאכת ההוראה מורכבת. יש להסביר את הפרט ולחברו לכלל, הנאמר על המתברך, ולבסוף ליצור מכנה משותף לכולם. מתוך ראייה זו השקענו מאוד על מנת לקרב את הכתוב לתלמיד בכיתה ב' (לקראת סוף השנה) ולהפוך את הלימוד לחווייה. בחוברת טבלה, ובה פסוקים. טבלה זו אינה במקום הקריאה והלימוד בחומש, אלא נלווית ומשלימה לאחר הקריאה והלימוד בחומש. כאמור, כל ברכה לכל אחד מהבנים מופיעה בטבלה, שבה הפסוקים מצד אחד, ובצד האחר הפירוש המילולי והענייני בלשון קצרה וברורה.

בנוסף לטבלת הביאור כתבנו שאלות קצרות ופשוטות לסיכום הפשט. אנו ממליצים למעוניינים בפעילות נוספת: לבקש מהתלמידים להקיף את המילים שמבארות את המילים הקשות שבפסוק; תלמיד אחד קורא את הפסוק, וחברו את ההסבר. בנוסף כתבנו שאלות ועבודות סיכום על ברכות יעקב לבניו.

משרד החינוך מקצה חמש שעות ללימוד הברכות. בנתונים הכתובים בחוברת ניתן בהחלט למלא שעות אלו בתוכן לימודי מובנה וברור.

יש לציין כי הפעם הבאה, שבה יפגשו התלמידים בלימוד את ברכות יעקב לבניו, יהיה בעוד שנים רבות; וייתכן מאוד שיהיו תלמידים, שזו תהיה הפעם היחידה שבה ילמדו את הברכות בצורה מסודרת זו (חוץ מהקריאה בתורה בשבת). לכן ראוי שילמדו את הברכות בצורה רצינית בתקווה שיזכרו את העמודים המסודרים והמבוארים, כפי שהם מופיעים בחוברת.

המלצה למשימה בנושא ברכות של הורים: ניתן לבקש מהתלמידים לספר מה הן הברכות שמברכים אותם ההורים, הסבא והסבתא, ברכות שמברכים את העולה לתורה, ברכות הבנים בערב שבת, ובערב יום הכיפורים. הברכות שהיו מבקשים לעצמם ולמשפחותיהם.

מות יעקב אבינו וצוואתו (כ"ט-ל"ג)

בחוברת שאלות סיכום על ציווי יעקב לקבור אותו במערת המכפלה בארץ כנען. כן יש בחוברת תמונות של מערת המכפלה בעיר חברון ופתחה של המערה של יעקב אבינו. שאלה בכיתה: אילו הנהגות טובות נלמד מיעקב אבינו?

מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב'
על ספר בראשית פרקים י"ח-נ'

מספר השיעורים	הפרק	הנושא
3	נ'	קבורת יעקב; דברי האחים ליוסף לאחר מות אביהם; מות יוסף
<p>חניטת יעקב והאבל עליו (א'-ג') יוסף מבקש מפרעה לקבור את יעקב אביו בכנען (ד'-ו') יוסף ואחיו עולים לחברון לקבור את יעקב במערת המכפלה (ז'-י"ד) יוסף מרגיע את אחיו החוששים מנקמתו (ט"ו-כ"א) שבועת יוסף וסוף ימיו (כ"ב-כ"ז) סיום ספר בראשית: חזק חזק ונתחזק!</p>		

בחוברת משימה: לסדר על-פי הסדר את המעשים שעשה יוסף לאחר מות אביו יעקב. שאלה בחוברת: מדוע הדגיש יוסף לפרעה כי הוא נשבע לאביו שיקבור אותו בארץ-ישראל? (פסוק ה')
ניתן לענות בפשטות - משום שחיוב בשבועה הוא יותר מאשר חיוב ללא שבועה.

דבמירה. ניתן להוסיף הסבר על-פי רש"י על פסוק ו', ד"ה "כאשר השביעך": "ואם לא בשביל השבועה לא הייתי מניחך (דברי פרעה), אבל ירא (פרעה) לומר (ליוסף) עבור על השבועה! שלא יאמר (יוסף): אם כך, אעבור על השבועה שנשבעתי לך (יוסף לפרעה) - שלא אגלה על לשון הקודש שאני מכיר, עודף על שבעים לשון ואתה אינך מכיר בו".

בחוברת משימות לסיכום מסע ההלוויה של יעקב וקבורתו במערת המכפלה בחברון, כפי שציווה את יוסף.

ניתן לקיים דיון בכיתה: על מה חשבו העולים לקבור את יעקב בהליכתם ובחזרתם? וכך ברצף להיכנס לנושא הבא הכתוב בתורה: חששם של האחים מיוסף לאחר מות אביהם. ניתן לשאול: על מי כתוב בספר בראשית שאמר מפורשות, כי יתנקם באחיו לאחר מות אביהם?

לאחר פטירת יעקב ניתן לשאול:

1. האם אחי יוסף אמרו אמת בשם יעקב?
2. האם יוסף סלח להם?

**מדריך למורה לחוברת תורה מבראשית חלק ב'
על ספר בראשית פרקים י"ח - נ'**

יש להתמקד בתשובתו של יוסף לאחיו: "אל תיראו, כי התחת אלקים אני!"
ולעורר שוב את המושג "יראת שמים".

למתקדמים: היכן מוזכר המושג בספר בראשית? ובאיזה הקשר?

1. אברהם אמר לאבימלך: "רק אין יראת אלקים במקום הזה, והרגוני על דבר אנשתי". (פרק כ')
2. לאחר העקדה נאמר לאברהם משמים: "כי עתה ידעתי, כי ירא אלקים אתה". (פרק כ"ב)
3. יוסף אמר לאחיו: "זאת עשו וחיו, את האלקים אני ירא". (פרק מ"ב)
4. בפרק שאנו לומדים אמר יוסף: "אל תיראו, כי התחת אלקים אני!"

השבעת יוסף וסוף ימיו (כ"ב-כ"ז)

בהשבעת יוסף את אחיו מופיעות פעמיים המילים "פקוד יפקוד": בפסוק כ"ד ובפסוק כ"ה. הפירוש המילולי הוא: זכור יזכור. אלו הן מילות המפתח לגאולה, שעליה כתוב בספר שמות, וכן קיום השבועה של יוסף - להעלות את עצמותיו - בספר שמות על-ידי משה רבנו. מתוך ידיעה זו ילמדו המורים את המילים ואת השבועה, ויעירו כי נפגוש אותן שוב בספר שמות. ניתן לערוך סיכום על חייו של יוסף הצדיק: על הנסיונות שעבר; על דבקותו בבורא עולם בארץ זרה וטמאה; על כיבוד אביו ואהבת אחיו; על יראת ה' שלו, המוצהרת במעשיו ובדיבורו; ועל הצלחתו התלויה ברצות ה' את מעשיו.

**ראוי לערוך מסיבת סיום על ספר בראשית
ולדמות את המעמד כיום שמחת תורה.**

בלבנו יהיו חקוקים לעד דברי התורה שלמדנו
מהם נלמד הלכות, דרך חיים ומוסר,
נעבוד את ה' כל ימינו עד עולם,
וזכות התורה הקדושה תגן בעדנו
בכול מכול כול, אמן!

חזק חזק ונתחזק